Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вӏашагӏкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГӀАЛГӀАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГӀАЛГӀАЙ АССР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТЕН МИНИСТРИЙ СОВЕТЕН ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ШОАТТА, 24 НОЯБРЬ, 1979 ШУ. ● № 140 (6115). ● Мах 2 кепиг.

КЕРДА ТРАДИЦЕШ — ВАХАРЕ

Ди тӏехьа дӏаьхетӏа, хоагӏа хулаш латт советски вахара хьисап. Дегӏаьнача социализма хьалашка цул дикагӏйола оагӏонаш гучаювл кердача советски обрядашка, традицешка, ӏӏедашка.

Мехка а республике а шерра хьаллаьца леладеш да хьуьнъама цӏейш дезделга, кигиркой Советски Эзаре накъабоахилга, духхьашка балха эттачьона барш болхлой классе дӏаэцилга, доттагӏала вӏашагӏкхетараш, улицай цӏейш, комсомольски хьисане саг яр-яхар чакхдоаккхилга, кхыдараш.

Ши-кхо бутт хьалха Старопромысловски районерча культура Цӏагӏа вӏашагӏкхийттабр предприятешкара хьехамчаш, производства ветеранаш, къахьегамхой, бахаш бола нах. Укказа чакхбоаккхаш яр района хьехамчий шеллагӏа елет. Баобаь сцена тӏа бахьа баргӏача сиоӏ хьехамчашта зазаца тӏа а укаш цар къахьегама гӏулакхаш дахьъала дувцар кьоначар, района общественноста вакалаша, кулгалхоша. Царна хетадаь калеш доехаш, уж хестабеш йола номераш гойташ художественни самодеятельноста доакъошхой бар. Шей формага а чулоацамга а диллача гулбоккхараште чӏоагӏа салоӏаш хулаш, царна дукхача хана дицлургдоацаш чакхдаьлар из вӏашагӏкхетар. Цу тайпара сага сий деш йола къахьегама обрядаш, традицеш кӏезига хьахиннац вай вахаре.

Боккъонца цӏей хьисапе чакхдувл тайп-тайпарча районий, республикай къахьегамхой доттагӏала вӏашагӏкхетараш, культура болхлой денош, фестивалаш. Нохч-Гӏалгӏайчени лоалахарча автономни республикайн цхьаццайола районаш, предприятеш, боахамаш да вежарий хьисапе шоайла гӏулакхаш леладеш. Иштта, тӏа-тӏа чӏоагӏлуш доагӏа Украина Херсонски Венгре Комаромски областий къахьегамхошца вай дӏа-юха леладу доттагӏал. Цер гӏо ду вӏаши кхетадешача тайп-тайпарча къамий вахар, истори ловзийтора, боахами культурен дегӏайоалаеча карагӏдаьнарех кхета йиш хулийт, дӏахо йодача хана шоай новкъостий хьалха латта опыт кӏоаргагӏа йовзара, яхь шерагӏа йоаржайра накъаш белгалдоах. Цу дерригенца вайна гу социалистически интернационализман советски патриотизман низ, вай мехка дахача дерригача халкъий юкъера дола цӏейш, обрядаш нах вӏаши тарга увзаш, уж идейно бӏаьхегӏа беш долга.

Лакхе вай йийца традицеш, обрядаш Советски ӏаьдала эттачул тӏехьагӏа хьахинна а дегӏаьхха а и. Церца дика тарлуш а вай массе тайпара хьаллаца йоагӏаш а я беллий бар, воккхагӏчук сий дар, хьаша лархӏар санна йола вай халкъа кадий традицеш. Нагахьа, саманга хьежжаш кхетамцех царех вайда элаш ца хилча саг вокга кхоачаеш хоттигаш а ниӏслу. Цу тайпара дар нийслу ширдаьннача ӏаьхалагӏа къонаборий кхелаш къестаеш боккхагӏбараш хилча, доккха зулам даь-административни органех хьулалуш делча сагах хьаша веш хилча.

Тӏаккха вай вахарца цхьаккха тайпара тарлуш яц дӏаяхача замах юхейисам дикка юкъаенчех йола традицеш, обрядаш, ритуалаш. Царех эггара кхерамегӏа лархӏа доагӏа пхьа лехар, низагӏа йодаль саг йоалаяр, дукха негий кхуолар санна дола ӏадаташеи шариӏатон могаду гӏулакхаш. Вайна массаиена чӏоагӏа бохам беш, дегашка эгӏазал чуйоссаеш ӏалаьхагӏа хӏама дар укх шера Курчолоен Суворов-Юртен хинар. Дина тӏехьа латтараш вайнахаца шоай вахар дийза а дезал хьалхехьаь а боле кхалнах кхыча къамех хиларах дӏабехка боахкачара хьа а боахаш кхычахьа дӏакхихьаб. Бусалба нах боахкача кашнмашка хераста бараш тарлургбац яхе бӏаьх уйлаш кхайкаерашта лоӏам бар духьа.

Цу бакъдараша къаьгга хьагучаьлкхар дашо ӏадалаш хьаллуваацаш уж нохчийн гӏалгӏайн къамаш ӏаьдалаш санна чӏоагӏде гӏерташи бариӏ уйлаш хара хилар. Цудухьа царна цӏаьха а хьалхадаккха безам боагӏа тайп-тайпарча къамех балча наха юкъе юкъ схкаш, тахканарча вахарца гарлуш йоаца традицеш, обрядаш наха кагъехка гӏертарий гӏулакхаш советски нах лоаргдолаш боацилга.

Вай республика халкъа депутатий юртий а районий а Советий исполкомашка вӏашагӏъехка я керда традицеш вахаре кхехьаран дина культаех дола законодательства кхоачашдаран йола комиссеш. Йолаш я цу тайпара республикански комисси а. Цар шоай керттера низ хӏанзалца хьа тӏехьдисача гӏулакхашца къовсам лоаттабара тӏеихийтаб, хӏаьта вахаре хьалхдача кердача обрядашта, традицешта шерра пропаганда елга, хӏаьта саг яр-яхар санна дола гӏулакхаш хӏанзарча замангга хьежжа эргадоахаш тоадара сценареш уттаяра тайп-тайпарча организацей творчески низаш оарцагӏдоахилга ӏалашлара хӏама а хайра хӏама даьдац. Из шоаш деча хана цӏаккха диццдалийта йиш яц цар шай форматга а чулоацамга а диллача наха безаме хетаргйолаш салоӏаш беша уж ца хуле цар вахар габпа даргдоаццилга.

Партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацеш декхаргйа я советски вахара хьисап хоадеш мел йола обрядаш, традицеш, ритуалаш шерра йоаржае, кердараш къакхолара вай культура а кхыча а организацей болхлой оарцагӏбаха.

В. И. Ленин вань 110 шу дизара накъадолхаш

Къаьстта чӏоагӏа хьинар ойдениа къахьегаш ба «Красный молот» завода шоллагӏча цеха болхлой В. И. Ленин вань 110 шу дузача денга вентилетна задаш кхоачашъяра. «Хӏара балха денна — дивада «Знак» яхача девизагӏа шерра социалистически яхь йоаржаяьча цар денна итоваш ю шоай производствени хьоккхамий. Уж денгара денга дикагӏа хилийтаро тӏагӏертта къовсам лоаттабу царех хӏаране. Цудухьа цехера итташ бола болхлой ба хӏанзлехьа пятилетка дитъ шерея бӏаргчача пятилетки задании тӏехкхоачашъяь. Царех ба коммунистически къахьегама ударникаш токараш П. П. Янков, С. Ахматханов, Г. И. Фуражеровский, Н. А. Забелин, бригадир Г. А. Гудушаури, кхыбараш. Шоаш кийгаю продукци тӏехдеш мара а ца хулийташ, хӏара сменагӏа нормаш 140—150 процент кхоачашйо цар.

СУРТА ТӀА. (аьрдехьара аьттехьа) токарь П. Янков, сверловщик, бригадир Г. Гудушаури, токараш С. Ахматханов, Г. Фуражеровский, Н. Забелин бригадала йоача нарадага хьожаш ба.

И. ПЛИЕВА сурт.

БАРТИ ЦХЬОАГӀОИ ЙОЛАШ

Тха Грозненски района «Октябра 60 шу» яхача совхоза механизатораш 25 октябре йистебоьлар хе бола илат дӏадийна. Бокъда, оцо аха итт — дхийтта дийнахьа мара йистедаргдолаш дац. Доӏаш дезхаш ха оттарах резинови чархаш тӏара йила бола трактораш лелае йиш ца хиларах нийсденнад тха из тӏехьаллар.

Хӏара шера дукхагӏа хулаш йоагӏа совхоза техника. Дитъ шу хьалха МТЗ-80, М-150 маркех трактораш цар боахаме, хӏаьа царех пхийтта трактор я, хӏаьта ерригача маркех ираш лаьрхӏача 86 трактор а хул. Дукха я комбайнаш автомобилаш, кхыйола техника.

Цу ерригача низ болча техника доал дераш опыт йола механизатораш юкъерча овеной специалисташ ба. Техника къаьстта дика лелаярна белгалбьнна ба механизатораш Я. Хасанов, Х. Умаров, М. Осадченко, А. Кадыров, В. Карпнов, кхыбараш. Техника дика йоазаш, хӏаьта пайда хулачча тайпара из леланйташ ба мастерской заведующи Д. Хасанов, юртбоахама машиний инженер И. Попов, бригадираш Р. Умаров, А. Газиев.

Ала доагӏа совхоза кулгалхоша шоай низаш дӏакхоачача тайпара курсаш ка гӏолла механизатораш кийчбойл а тахканарча дикнахьа уж тоьаш ца хилар. 86 трактора 15 комбайнаш ӏотӏахоане йиш йолаш 66 тракторист мара вац. Хьувкъам чуща болабелча профераши трактористаши комбайнаш тӏа а хушшабеш чакх доах цаха балхаш. Уж совзалаш йоахкаш ба М. Аидаев, А. Кадыров, кхыбараш. Механизатораш тоьаш ца хиларах цхьаволча трактораста доалдеш массехк юртбоахама машин а. Из гӏулакх оьмахами пайдане да. Иштта массехк професси йолаш механизатораш хилар бахьан долаш тха торо дӏакхьачнер Назрановски районан «Маяк», Грозненски района «Атагинский» яхача совхозашта хьуькъам чузача хана новкъостала техника яхийта а.

Ца соцаш деш балхаш доллашехь а тха механизатораште ха кораноагӏа диза та шера техника кийча хурге нолаш кулг тоха а кхича эшарашка тьама а. Ханна дола балхаш дах яьнна техника консерваци оттаю оаха. Эггара тӏехьара комбайн дӏаоттачь дахьар тхо 25 сентябре. Консерваци еш йола техника хьалхагӏа лаьрхӏиа йила а иилле цӏеньо, тӏаккха мукхъаргдоацаш агрегаташтен оатхалаштен даьтта хьонх, полиэтиленови пленка тӏахьоарчаю, резиний чархашта хӏир тох, цул тӏехьагӏа дозал тӏалаттаргдоацача тайпара уж хьал а аййий, дӏаоттаю. Иштта доадеш хьачи тез нийна дукхагӏа ях, цул совгӏа дукхагӏа ха а йоанх ца йоалаш.

Грозненски районерча механизатораша доал деннад 1 март хьатӏакхачалехьа бӏаьстц кхатна балхаш дергдола техника тайчаьа яхна. Из инициатива кьоибая а еш тха совхоза механизаторша социалистически дехкраш тӏаийцад. 1979 шера йиьлагӏчи 1980 шера хьахарчен кьаргадех йола трактораш тоалра план 23 февраль кхоачанг. Из деза ди хьатӏакховчаш 35 трактор ремонт ях доала дезаш да тхо. Хӏаьта ерриг лаьттанна боах беш йола техника киёча латташ хургьа 1 март хьатӏакховчаш. Ка болх илат чуща комбайнаш — 1 мае, силос хьокхараш — 1 июне.

Яхье а баьина ремонт е болабеннаб бригадашкара механизатораш Дикагӏа гӏуллакхаш дол коммуниста Ӏбиев Пахида кулгалдеча бригадера барий. Кхашкара балхаш дика чакхдоахачеи йоагӏача хана ремонт а еш техника кийча хилара коэффициент лакхагӏа хулийтачеи хьалхае йоахараш уж ба.

Тӏехь - тӏаьхагӏа тоалуш доагӏа планагӏа йола ремонт елга. Укх шера тхона еннай технически обслуживани еш йола агрегат. Цунца болх беш ба опыт йола механизатораш шофер - наладчик Х. Умарови слесарь Т. Курбанови. Цар гӏулакх дика дарах ца соцаш болх баьб тха трактораша, кхыча машинаша илат дӏадувча деношка.

Укх йиьлагӏча квартале 20 тракторан 6 автомашинан ремонт е езаш да тхо. 15 ноябрь хьатӏакхоачаш оаха ремонт ях йистеьаккхай 8 трактори 4 автомашини. Тхоай иззы оаха тӏехкховачашъергья. Бакъда, аттам нийслац ремонт елга. Кораноагӏаш ац эшаш йола запчастеша материалаша. Цул совгӏа типовой мастерской йоацаш хиларах а чӏоагӏа аьттув боацаш нийсденнад тха гӏулакх. «Плодопром» яхача треста хӏара шера типтуаьш списка тӏа йоахийт из мастерской. Бакъда, вӏалла дӏайолаяь йоалаш яц. Мастерской да хилар бахьан делаш эзамитача оехе вӏашагӏйоах машиний агрегаташ, ватхалаш. Хӏаьта ремонт ях йистедаьнна чоторгаш а обкатка ю стенд боацаш ца хиларах ӏотӏаувттаду трактораштa цар болх иштта бу а ца хоиш.

Ж. АМАЕВ,
керттера инженер.

Районашкара хоамаш

Шалински районерча доахан леладераша хьинар ца кходеш къаьхт иттлагӏча пятилетка планаш тӏаийца декхараш кхоачашдарa. Царна юкъе яьржача социалистически яхье хьалха ба «Южный» совхоза доярхаш. Цар хӏанзале кхоачашъяьй патчахьалкхена шура дӏаллара яхе шера план, хӏаьта, хӏаьз яхьейттлагӏча пятилеткана чотах къахьегаш а ба.

Къаьстта белгалъяьннай Октябрьски Революце, «Знак Почета» орденаш делаю коммунистически къахьегама ударник Исраилова Камета. Вурийтта етт ба цо лелабеш. Исраиловас дош деннадар укх шера хӏара ӏаттагара йиъ эзар килограмм шура йоаккхаргья аьнна. Ше тӏаийца декхараш кхоачаш а деш Каметас хӏанзале яьккхай ялхо эзари ворхӏ бӏаьи килограмм шура. Шоай ньыигера масал а эцаш хьинаре къахьегаш ба цул мехкарий доярхаш Милашен Билкъис. Цар а кхоачашъяьй укх шерара шоай шура иккхара план.

* * *

Грозненски районерча доахан леладераштa юкъе хьайххе йоахаш хьабоагӏа «Грозненский молочный» яхача совхоза доярхаш Шамаева Асмаӏи Яхиева Хӏазани. Хӏара ӏаттагара кхо эзар килограмм гаргга шура а кьикха цар хӏанале кхоачашъяьй укх шерара шоай планаш. Доярхаша дош дешнад шу чакхдалалехьа йиъ эзар килограммага дӏакхоачаш шура иккха аьнна.

Доахан ӏангара дика доахардола торонаш я совхоза болхлой. Хьалхе ремонт а яь кийчдаьд хьайбаш чудоахка ккийш, хьатӏа а денна дӏаоттадаьд тирна мел эша доакъар.

Х. АБАЕВА.

* * *

Надтеречни района «Новогорский» совхоза болхлошта юкъе дикагӏа къахьегаш хиларах белгалбаьннаб № 2 йолча отделенера бараш. Тӏехьара комсаш хьаньха шоаш баьлча дӏадоладир цар гуйрийнара балхаш. Пайда ца эцаш дӏаяхийтац ха. Дӏайийхха йоахначара мукъа а йоахаш комсаш йоӏ, тӏаккха къайлайоах лаьттагӏа ӏочуехкаш. Сиха кхоотлалу дерригга гӏулакхаш. Шоай мел дола низаш оарцагӏдаьха коллективо къахьегаш хиларах аьттув боал цар толаме уж балхаш чакхдаха.

— Тха отделене хӏанз хьувкъам луш да 290 гектар комсий кха, — боах управляюще Тимерсултанов Салуса. — Хӏаьта царех совгӏа 185 гектара тӏара яраш ши-кхо шу даьлча хьувкъам луш хургья. Цул тӏехьагӏа массехк хьар тоша дукхагӏа хургья патчахьалкхена оаха дӏалу комсаш.

Ши бӏаь гектара тӏара комсаш хӏанзе дӏакъайла баьннаб отделенера болхлой. Догӏаш делхар бахьан долаш шишша трактор а еттaш техкаю кхашна гӏолла агрегаташ. Иштта во аттача хаоттама шоай денал дукъал а доаккхаш хӏара дийнахьа 10—12 гектара тӏара комсаш лаьттагӏа ӏочуйоах цар. Дика хӏадода комсаш яр а.

Шоай балхаш дика кхоачаш а деш, хӏара дийнахь 150—180 процентага дӏакхоачаш нормаш а еш къахьегаш ба трактористаш Астамиров Рамзан, Даутгириев Висхан, Бурмутский Владимир, Йоӏ Петр, кхыбараш.

М. ХУМАДОВ.

МУЗЫКА, КЪАХЬЕГАМА, ДОТТАГӀАЛА БУВЗАМАШ

22 ноябре Союзий Цӏен Колонни зале ший болх дӏахо беш яр композиторий VI Еррига союзни съезд.

Таханарча сага вахара юкъе искусство чӏоагӏа чуйоссаро творчество хьалъюз, яз ца хилча кхоллам хила йиш йоацача, вахарерча бакъдолчуца. Из ба армянски композиторий балха тӏара керттера лостам, — аьлар К. Мирзояна (Ереван). Алхха цу тайпарча, цаькха уйлаш гӏеттаеча музыко лох ладувгӏарий дегашка бода никъ. Из къамаьл дӏахо хьош Ю. Семеняко (Минск) белгалдир, белорусски композиторий керттера тема граждански, патриотически йолга. «Бреста турпалашта» яхача Г. Вагнера вокально - симфонически поэмо, «Хатынь» яхача В. Войтика ораторе, кхыйолча дукхача произведенеша белорусски музыка дикагӏйола традицеш дӏахо йихьа ца ӏеш, тешал ду музыка керда формаши средстваши лехаш хилара, цу лоархӏамеча темага кердача тайпара композитораш хьежаш хилара.

Идейность, партийность, говзал — советски халкъо искусствагара хьадехараш гойташ дола уж дешаш цкъа дийна ӏаьзар съезда трибуна тӏара. К. Молдобасанова (Фрунзе), Г. Орджоникидзе (Тбилиси), Ш. Сайфиддинова (Душанбе), кхыча ораторша белгалдир советски саг бокъонца, йоккха искусство бӏаргиго бокъо йолаш волга. Кӏоаргача уйлаш цӏенача дег тӏара йоагӏача, общественни боккха лоархӏам болча произведенешта мара кхоачаш дуларгдац таханарча сага хьашташ, белгалдир Р. Гаджиева (Баку).

Таханарча музыкальни вахара цхьайола ира проблемаш йийцар ше къамаьл деш Е. Светланова (Москва).

Советски композиторий кхоллама лоархӏаме лостам — берехи бераштея йола музыка. Цу жанра дикагӏйола произведенеш екаргья кердача башха - дикача Московски берий музыкальни театре — искусства бокъонца йолча двореце. Символично да, аьлар театра художественни кулгалхочо Н. Саца яз башха дика совгӏат дукхагӏча даьккъе вай Даьхено, Коммунистически парте, Леонид Ильич Брежнева цо хӏаьд ца луш машара тӏехьа, берий сийрдача кхоапен духьа къовсам лоаттабер бахьан долаш дукхагӏча даьккъе белгалдоаккхача Дунен халкъашта юкъерча бера шера кхувш йоагӏача тӏехьено дӏаэлаш хилар.

Съезда делегаташа чӏоагӏагӏа уйла тӏаухийт ерригача музыкальни жанрашка хьинаре болх беш болча кагирхой кхоллама. А. Эшпайс (Москва) дийцар кьоначa авторий кердача сочиненешта пропаганда еш творчески союзо беча балхах.

Советски композиторашка моарашал делар цар доазол дехьарча коллегаша: Д. Петкова (НРБ), И Лана (ВНР), Э. Майера (ГДР), С. Гончиксумла (МНР), А. Оченаша (ЧССР).

(ТАСС корр.).

НОХЧ-ГӀАЛГӀАЙ АССР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМЕ

21 ноябре хилар Нохч-Гӏалгӏай АССР Лаккхехьарча Совете Президиума заседани.

Заседане дийцар республика кердача Конституцега хьежжа халкъа депутатий районий, городской, городерча районий, поселкови, юрта (станичи) Советий хьакъехьарча Нохч-Гӏалгӏай АССР Закона хувцамаши тӏатохамаши юкъедахьарах. Нохч-Гӏалгӏай АССР Лаккхехьарча Совета депутат лохавахара хьакъехьарча Нохч-Гӏалгӏай АССР Закона проектах дола дешаш.

Президиумо дийцар иштта республике норта бохабу малараш меларцеи алкоголизмацеи къовсам лоаттабарах дола законодательство кхоачашдара хьакъехьарен Сунженски районе Дунен халкъашта юкъерча бера шерана юзаенно кхоачашъеча мероприятей хьакъехьарен дешаш.

Дийнача дерригача дешах доаттӏаш дола сецамаш тӏеийцар.

Лаккхехьарча Совета Президиумо тӏедиллар Лаккхехьарча Совета Планово-бюджетни кхыйолчен массаларча комиссешта 1980 шера республикин экономически, социальни дегӏайоалаярa йолча Пачхьалкхен плани проектаи 1979 шера плани кхоачашъяра леламтеи хьалхагӏа а хьожийта, хӏаьта иштта 1980 шера республикана Пачхьалкхен бюджета тей 1978 шерара Пачхьалкхен бюджет кхоачашъярген хьожийта а.

Лаккхехьарча Совета Президиумо тӏеийцер дукха берaш даьча кхалсашта «Материнская слава» яха орденаши «Медаль материнства» яха медалаши ялара хьакъехьара Указаш, дийцар кхыдола дешаш.

ЧӀОАГӀА ХЬАШТ ДОЛАШ

Советски Союза Коммунистически партенеи Чехословаке Коммунистически партенеи юкъерча доттагӏален бувзамий планагa хьежжа Нохч-Гӏалгӏайчене вена ва КПЧ ЦК лектор, КПЧ ЦК-на Лаккхехьарча партийни школа дунен халкъашта юкъерча коммунистически болхлойн болама кафедра заведующи, исторически ӏилмай кандидат Любомир Бакеш.

«Чехословаке Коммунистически парте традицешкарен балхацарен пролетарски интернационализм» яха лекци йийшар найцига вечача хьаьшо Л. Н. Толстой цӏерагӏча Нохч-Гӏалгӏай пачхьалкхен университета профессорско - преподавательски составаи «Оргтехника» яхача объединене коллективанеи.

Самардийнахьа Л. Бакеш радио Цӏагӏа вӏашагӏкхийтар Нохч-Гӏалгӏайчен журналисташца. Цо дийцар КПЧ-ес къахьегамхой пролетарски интернационализма уйла йолаш хьалкхебара тӏехьа беча балха опытах, шийга тийшача дукхача хаттараштa жопаш делар.

Л. Бакеш иштта гӏоргва республика цхьайолча районашка, цига цунна йовзаргья партийни балха опыт, КПСС XXV съезда исторически решенеш кхоачашъеш къахьегама коллективашта кхерагӏдьаьнараш.

АГИТАТОРАШИ ПОЛИТИНФОРМАТОРАШИ ДЕШАШ БА

КПСС обкома политически дешара Цӏагӏа шин дийнахьа хилар республика агитколлективайн политинформаторий группайн кулгалхой семинар. Цига йийшар лекцеш: «Советски Союза экономика цхьадола дешаши «Планировани тоаярахи производства эффективности балха дикали айяра боахама механизмо юъ воздействи чӏоагӏъярахи» болча КПСС ЦК-ни СССР Министрий Советен сецамга хьежжа из дӏахо дегӏайоалаяра», «Гонахьара ӏалам лорадареи ӏалама-ресурсех эффективно пайда эцарен проблемаш», «В. И. Ленина агитационни балхи ӏилма хьисапахи партелахи», «СССР Конституции дина культех дола законодательство леладара лоаттабу тӏахьожам чӏоагӏбара декхарехи», «Китайн хӏанзарча хана советско-китайски отношенеши», «Общественни дегӏадаккхара хӏанзарча буржуазни ревизионистски маоистски концепцешта критика яр», «Керда тайпа саг хьахилийтар — коммунизм хьалъетара лоархӏаметӏа дола декхар», «Партийни пропаганда социально-психологически лардаш», «Хӏанзарча хьалашка интернациональни кхетам баьлара актуальни дешаш».

Лекцеш йийшар КПСС обкома лекторски группа кулгалхочо Ю. В. Мареченкова, КПСС обкома лектораша В. В. Банкина, М. И. Парижева, профессора Г. М. Сухарена, ӏилмай кандидаташа Ю. И. Матвеева, Д. Д. Меандова, Л. М. Терентьевас, И. О. Каиена, Нохч-Гӏалгӏай университета воккхагӏча преподавателa И. С. Осадче.

Семинара балха юкъе дакъе лаьцар КПСС обкома секретара М. О. Бузуртанова.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА ИНФОРМАЦИ

ХАНОЙ. Шерра ярйаш латт Вьетнама къулбехьа ахархой коллективизаци. Кооперативайн дӏа-юха гӏулакхаш дара производственни группайн членаш хиннаб тӏехьарча хана итташ эзараш юрташкара болхлой. Цу лоархӏамерча политически экономически кампане толамаш дахара, боккъонца юрта революци еш хилара дола лоархӏаме гӏулакх да коммунистически партен халкъа ӏаьдалон юртахнера кадраш кийчъяра йоакхо еш хилар. Тӏехьарча кхаь шера специализированни курсаш чаккъаьккхай 250 эзар совгӏа саго — хургболча юртбоахама производства командираша.

ТОКИО. Япое боваш болча культура деятелий группо дӏадийхад Къулбехьен Кореяна йоагӏаш йола цу мехка политика овлан тӏара хувцалга. Цар премьер-министрага М. Охирета, кхычча мехкашцарча гӏулакхий министрага С. Окитега дахьча кхайкарал тӏа белгалдаьккхад керда юкъакорейски режим нагахьа санна диктатора Пак Чжон Хи делаяь политика дӏахо лхьара наькъа тӏа йоаве ва хьал ца лацарах дола дехар. Цу документа тӏа иштта белгалдаьккхад Японски правительство Къулбехьен Корее демократи оттаяр дӏадехаш долча халкъо яхачунга ладугӏаш хила санга а.

БОНН. Мехкдаьтта доханча хана расчет еш доллар юкъехуларгдац аьнна Иранна аьча решение эгӏаздигад «Юкъарча рынка» гӏозараш Европейски сообщества массе энергетика дешашта бахча члена Г. Брунера белгалдаьнкхад ЕЭС мехкашта доллар чӏоагӏа лоархӏам болаш расчетин единица хиларш из юкъера дӏадаьнхача Малхбузен экономикански валютни системанен зе дарс хилари.

Лондона, Цюриха, Парижа, Амстердама валютни биржашка тӏехьарча денношка ца соцаш лаьгӏлуш латт американски доллара курс. Цунца цхьана лаькъу доаю мах.

НЬЮ-ЙОРК. США кӏаргьлуш йогӏача экономически кризисо кхы цӏаькха а бахара дӏабахара бола кхерам тӏагӏосс мехкарча къахьегамхошта. Мехка лоархӏаш йолча банкаша «Чейз Манхеттен банко», «Ситибанко» дахьча тохкамашка хьежача хьабе боах боаца нах США йоккхагӏйолча городе Нью-Йорке хьатӏадоагӏача шера 60 эзар сагӏ тӏахетташ дукхагӏа хургба.

(ТАСС, 22 ноябрь).

Идеологически балха бIухой

РАЬЗА БА ЛАДУВГIАРАШ

«Тахан вахара лоархIамегIа долча хIамаех дуц вай», — ишта дIайолайир заняти Гудермесски локомотивни депо марксизма-ленинизма лардий школа пропагандиста Ковальковский Борис Тимофеевича. Шоашта хьалхашка оттадаь декхараш лерттIа кхоачашделга, организованность йолаши политически феи хургболаш партийни дешаца наха кхетам балар вай Даьхе низ болашагIа хилийтара боккхача лоархIаме долта а ховш из пропагандиста болх беш вола 22 шу совгIа ха я.

— ХIара тема, хIара занятий ладувгIарий санхетаме лер юташ хила еза. — йоах Борис Тимофеевича. — Цу гIулакха лоадам боацаш да яьнна хетар а диц ца деш, хоадим болла план оттаеш, иллюстрацеш, диограммаш, ишта технически средстваш кийчъеш лаьрххIа кийчъала веза занятеш. ХIаьта уж дерригаш долаш а теттара дика а чахкъьлар аз даккъа лоацаш Б. Т. Ковальковске дIайнхьа арлIанара заняти. Гаьнна кьалха заняти хургйолча кабинете хьавенавар Борис Тимофеевич. Диограммаш пенца хьал а эхна фильмоскоп кийчъаь ца воалаш дукха хаьллар яз.

Из дерриг кийчдаь ваьча портфела чура книжкаш, журналаш, заняте план хьа а яьккха истола тIа Iойиллар пропагандиста. ТIаккха хьатулбала болабелар марксизма-ленинизма лардий школа ладувгIараш. БIарччача дийнахьа болх беш станокашта, слесарий верстакашта хьалхашка лаьтта кIаьдбеипе бола болхлой шортита хьалтIабувлар шоллагIча этажа тIа. 17 сахьат доаллаш хьатулбелар берригаш. ХIаране конспект хьа а яьккха Iохайшар уж.

«ДIаяхача заняте исторически материализма тема йоашхаш хилар вай. ХIаьта хой шоана фу Iомадеш я исторически материализм?» — хаттар ду Борис Тимофеевича ладувгIарашка. Цу хаттаро цIаьхха цар уйла тIаерзайир диограммех пайда а эцаш геттара дика тема яшка волавеннача пропагандиста дувцачунна. Пропагандиста дувцатох исторически материализм хьа миштa хиннай, общества вахаре мел кIоарга революционни хувцам хиннаб, исторически материализма дунен революционни боламе малагIа дакъа лоац дика кхетадир ладувгIараша.

Масалаш а кхувлаш социалистически общество дегIаярах, цунах болхлой классан ахархоштен даьнача берках кIоаргга чулоацам болаш а дика кхетадеш а дийцар Б. Т. Ковальковска. Из тема Iомаеш КПСС XXV съезд хулача хана вай мехка, Варшавски Договора социалистически механашка карагIдаьнараш дувцаш доле фильм а хьекха дIахо локомотивни депо производства дешаш Дувца волавелар пропагандист. Укхаза дукха дийцар коллективо даьхача толамех, дIахо йодача хана кхоачашде дезаш хьалхашка латтача декхарех.

ЛадувгIараш доашхаш дола дешаш дувцаш деча кьамаьле юхаозабенна хургбоацаш, ше телача хаттарашта тема керттерча чулоацама новкъостий уйла тIагIоргIолаш хьад оттаде вIаштIехьдаьлар пропагандиста. Из бахьан долаш депо коллектива практически гIуланхашца айхха бувзам болаш яьшкар заняте теоретически проблемаш.

Пропагандистен ладувгIарийи коллективни къахьегамах хьахинна беркат да ала йиш йолаш дика чакхъьлар заняти. Укхаза хIаране Iомадеш долча дешаех шийна хетар оалаш, шо-шоай практически балхаца теори ювзаш кIоаргга кхетам ийцар.

Школа ладувгIарий политически знанеш кIоаргагIа йовза гIертилга доккхагIча даькъе уж берригаш а партийни цхьанцо декхар кхоачашдеш, юкъорча вахаре дизада даькъа лоацаш хилар да лаьнна хетац ва пропагандист мов. Ковальковский.

Заняти чакхъьиначул тIехьагIа дIаьхха къамаьл хилар са Борис Тимофеевичаца. Сийлахь-боккхача Даймехка тIема алак чакхваьнна а тамашийна биографи йолаш а ва яз саг. Фашистски гIаьрахоех Къилбаседа-Кавказ, Украина, Молдави, Румыни, Чехословаки, Венгри, Австри мукъайоаккхача тIемаш деш хиннав, хIаьта Братиславе тIом чакх а бовкхаш 1945 шера 9 май — Коталон дийнахьа Коммунистически парте членалла ваьннав из. Кхыметтел гражданскай форма тIайийхачул тIехьагIа а шин декхар дизза кхоачадеш хьавоагIа Советски Эскара политрук. Советски наха патриотически кхетам балара дукха къахьегцо. ТIема гIулакхаш дувцаш йола цун материалаш дукха гипеташ тIа.

1973 шера Грозне кепа теха арадаьннад «Кавказа фега» яха цун книжка, хIаьта, хIана яздеш ва, «Тхо бIоалагIча гвардейскера да» яьнна хургдола шоллагIдар.

Дукха дика хIамаш дийцар сона Борис Тимофеевичах цо хьехаш болча ладувгIараша. КПСС Гудермесски горкома болхлоша. Из преподавателалла болх беш хиннав педагогически училище, укх тIехьарча 8 шера Гудермесски депо пропагандист ва городе чакхйоахача дукхача мероприятешна дакъа лоацаш хьавоагIа из.

— Атта вIаштIехьа на доале а обществени балхаш ца деш Iелац со, политрук массаза а мугIарашка хила веза, — йоах Б. Т. Ковальковске.

Цкъаза тIема човаша сатоглу цун. Цхьабакъда, къонабарий йоакхо е еоилга, царна кхетам бала безилга дага дехача профессех хьехархо волча цу дика дог долча сага човший лазар диц-м лу.

М. ХОЛОХОЕВ.

Мишта кхоачашду социалистически декхараш

ЦХЬАЙОЛА ХАЛОНАШ ЦА НИЙСЛОРЕ

Дукха ха яц Нохч-ГIалгIай АССР моттигерча промышленноста министерства чуйоагIаш йола художественни промыслай производственни объединени вIашагIъелла. Цун коллектива керттера декхар да халкъа яша товараш дукхагIа арахецар, цар ассортимент шеръяр. Цу лостамагIа хоадамболлаш, дола балхаш ду объедиеннe кулгалхоша, общественни организацеша, берригача болхлоша, инженерно-технически балхахоша. Халкъа эша товараш дукхагIа арахецарап цар ассортимент шеръяраш болча балха тIа дикка аьттув боалаш къахьега болабеннаб уж укх тIехьарча шерашка. Грознера цехаши филиалаши йоацаш дукха производствени участкаш хьайийтлай цар вай республикерча цхьайолча районашка, юрташка. Цу гIулакхо торо хилийтай къахьегаш боаца нах балхаш тIа дIалийсбе, бахача наха чIоагIа хоатташ дола товараш дукхагIа кийчде.

Объединенера массе я йола цехаш, филиалаш тайп-тайпара продукци кийчъеш я. Ачхой-Мартанерча филиале керттерча даькъа хьадеш дараш кхалиаьха корталеш, полиэтиленови цхаралех хьадеш дола тIормигаш да. Цул совгIа Москверча «Красина» цIерагIча фабрикаца цар кийчъю къоаламашта эшаш йола тайп-тайпара бесаш дола стержнеш. МагIалбиерчен Дуба-Юртартен цехаша кийчъю керамически изделеш: чайникаш, кофейникаш, цветочникаш, кхьяраш. Грознерча массехк цехе хьаю тайп-тайпара даьре а нIадай а ловчараш, метташ тIа тувса даьреш, нIаIарашкеи корашкеи увхкаду кIадаш, баркхта кIуьсаш, елочни ловзаргаш, кхы дукха йола продукци.

Хьинаре къахьегарахи, кийчъеча продукце ассортимент тIа-тIа шеръярахи шоай декхараш кхоачашдаь баьнаргаш лархIац объединене болхлоша, инженерно-технически болхахоша. Цар шоай керттерча хьоахамех ца! лоархI арахецача продукце дикал лакхъяр, цу гIулакха тIадерзадаь керда наькъаши торонаши гахкар. Цу даькъе аьттув боалаш цхьадола балхаш даьд цар. Елочни кхаь тайпарча ловзоргашта пачхахьалкхен дикала Знак еннай, шин тайпара керта тIа тоахкаду кхалиаьха корталешин шин тайпара косинкаши 1980 шера Москве хулача Олимпиаде дахьийта могадаь тIайийпад, цхьа дIаелча юха ла ерзаеш дIайохийта продукци 99 процент я.

Цхьабакъда, дIадахача шерашка хинначул брак йолаш укх шера кийчъеш йола продукци дикка кIезигъенна иле а, хIана а тIехьа цхьайола моттигаш нийслу дика доаца товараш чаьхдувлийташ, цунца дуззаденна цар кийчъаь продукци эсале я яхаш потребителашкара рекламацеш ухаш. Цу гIулакхех цхьадараш цар шоай бехкагIа нийслуш да, тIаьта цхьадараш объединене болхлой бехкагIа доацаш а да. Дукха ха йоацаш 70 эзар сома маьха брак йоле бийдал кхаьчар укхаза. Из шоаш кийчъярашка юхаяхьийта а йийзар. Дикалга диллача эсала бийдал объединене хьанхахьийтар бахьан долаш нийслу хьаду товараш брак йолаш хилар а. Нийслу хилонаши кхоачамбоацараши дIадахара шоай дерриге низаши кхоачамаши оарцагIдаха деза объединене кулгалхоша. хадданзеи айххаи бувзамаш хилийта деза шоашта бийдал лоаттаеча организацешца.

ИттлагIча пятилетка диълагIча шера план хадал хьалха кхоачашъяра. В. И. Ленин ваь 110 шу дузача цIейна сийленца накъабахара доккхий декхараш тIайийцад объедиеннe болхлоша, инженерно-технически болхахоша. Уж толамца кхоачашe тIехкхоачаяя дера «ТIехьабусараш боацаш бе болх». «ХIара балха денна — дикала Знак!» яхача девизех шерра социалистически яхь йоаржаьй цар. Яхьо нердача производствени хьонхамашка кхувл уж. Продукци маьхала яьхкара итт бетта план тIехкхоачаш а еш, планал совгIа цар маьхала яьккхай 60 эзар сом мах бола тайп-тайпара продукци. Из хул шера тIанйцача декхарех заданел совгIа маьхала яккха лаьрхIа хиннар миссел. Арахеца продукци соахка укх хана хиннaчул бархI процент алсамъяккха езача, из дукхагIа хилийтай 13,5 процент. Болхлой квалификаци лакхъяра, керда болхлой кийчбара денна дош дизза чакхдаькхад. ЛаьрхIачул дукхагIа я кхоеш хIанзле кхоьй итт тони гаргга бийдали гIона йола материалаши, 154 эзар киловатт-сахьат электроэнергии.

Шера тIанйцача декхарех производства отходех 80 эзар сома маьха ширпотреба изделеш кийчъе езаш хиннача, дукхьала нйс бетта кийчъаьй уж изделеш 164,5 эзар сома маьха. Укх шера планал совгIа 20 эзар совгIа сома маьха паччахьалкхенна пайда а беш, шера тIанйца декхараш хадал дукха хьалха кхоачашдаьд.

Производства экономически эффективности балха дикали лакхъяра лоаттабаьча къовсаме дизза дакъа лаьцад объединене рационализатораша, инженерно-технически болхахоша. Рационализаторски предложенеш производствана юкъехьарах шин эзар гаргга сом пайда баьб. Керда техникеи технологии производствана юкъейоалярах предприятена 47,8 эзар сом пайда бе дош деннадар цар. ХIаьта баь пайда 59,1 эзар сом хилар. Бахача наьха хьашташ дизза кхоачашдара ер шу чакхдалалехьа 40 тайпара керда изделеш арахеца лаьрхIа хиннача хIанзле арахецаш я 50 керда изделеи. Шера шоаш кийч а яь производствана юкъейоалае лаьрхIа хинна 15 творчески план балха юкъейоалаяьй инженерно-технически болхахоша. Шоай производствени хьонхамаш тIа-тIа тоадеш къахьегаш ба уж укх деношка а.

В. И. Ленин ваь 110 шу дузача денга пхе шера задани кхоачашъяра доккхий декхараш тIайийцад объедиеннe дукхача болхлоша. Из яхь денгара денга шерагIа ярхаш латт. Шоаш денна дош дизза чакх а доаккхаш хIанзлехьа пхе шера план кхоачашъяьй объедиенерча алх болхлочо. Царех ва станочник Харавитиди Евстафий, набивщик Акопян Нора Михайловна, отделочник Грубник Лев Тимофеевич, станочникий бригадир Курбанов Сайдулла Солсаевич, сувенирни участкера Озерханов ХIарон. ТIадовгIача шера календарагIа къахьегаш ва объедиенера 150 совгIа болхло. Царех я Шевченко Анна, Стаценко Раиса, Хатуева Кульсам, кхы дукха бараш. Цар кийчъю продукци дикеи тIехдикеи мара хилац.

Б. КОСТОЕВ.

Лихачева цIерагIча Московски автомобильни завода автосборочни корпусе хьаенолаяьй «КамАЗ-740» дизельни двигатель тIалатта 10 тонн мукъ кхухьа «Зил-133-ГЯ» яха керда автомобилаш.

Керда грузовик йиъ контур йола, эггара чIоагIагIа кхерамале Iалашъе йиш йола, тормозай система латташ я.

СУРТА ТIА: «ЗИЛ-133 ГЯ» яха керда мукъ кхухьа эггара хьалхара автомобиль.

В. СОБОЛЕВА сурт.
ТАСС фотохроника.

УКРАИНСКИ ССР. Ильичевски форда порте хьалъйолаяьй кемашта обработка яра йола йоккха комплекс. Эггара тIехьагIа аратийца автоматизированни кемаш автотехника дIа-юха кхахьара лаьрхIа да. Укхаза хьалъерзья 370 метр йIаьха йола кIоарга причал, легковой автомобилашта лаьрхIа плоцадиe административни службаш. «Черноморгидрострой» одесски треста СУ-453 гидростроителаша лерхI из объект 1980 шера хьалъьяккха.

СУРТА ТIА: Ильичевски форда порте хьалъеш латта кIоарга причал.

Н. ПАВЛЕНКО сурт.
ТАСС фотохроника.

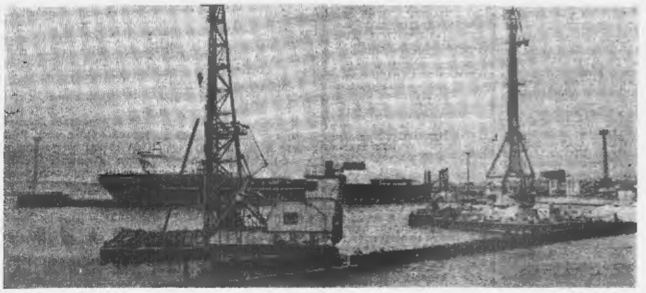

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета массазарча комиссешка

ДукхагIа терко е берий

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета кхалнаьха къахьегамен бытен, наьнали берали лорадара дешашта йолча комиссе шин арлIанарча заседане йийцай дунен халкъашта юкъерча бера шераца иналенна мероприятеш просвещене, уналцIено лорaяра, торговле министерствай учреждененшка, организацешка, предприятешна кхоачашъяра лелаяьх.

Комиссе белгалдаьккхад республике хьалкхуаш йоагIа тIехье коммунистически сакхетам болаш, советски патриотизми социалистически интернационализми йолаш, физически, къахьегама, нравствени кхетам болаш кхевра даькъе болхха болх беш хилар.

Ерригача школашка КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела нов. Л. И. Брежнева берашка даьча кхайкарала хетаь митингаш чакхъьинай, торжествени линейкаш, пионерски сбореш, школай юкъарен комсомольски собранеш ю, цар керттера тема морх йоацаш сийрда сигале, ираде берал, къонача тIехьен партен правительствен еш йола йоакхо якаш я.

Традици а хинна дIаяттар школашка керда дешара шу кордача Конституце хьакъехьара урокаш а еш дIедолаеш хилар, цига дакъа хала яьсх производстве хьалхалаттараш. Цар дуиц вай мехка халкъай цхьаn дезале шоеш хьегача къих.

Кагирхошта наьйно-теоретически интернациональни кхетам балара къасетта йоккха моттиг дIалоац марксизма-ленинизма классикий вахари гIулакхаши Iомаларо. МолагIа дола хIама санна лелаю «Машари солидаритесть», «Дунен бераш — тIема дукхьало», «Шин дуне — шин берал» яхача темаех утренникаш, сбораш, собранеш ел-те, «тайп-тайпара бесаш йола галстукаш» яха фестивалаш, къонача турпала — интифашиста кIираш чакхдоахилга, эскарашка йолча республикай, краий, областий, кхы довзол арахьарча берашна дIа-юха письмаш ухийтилга.

ЧIоагIа дика чакхаьл «Зарница», «Орленок» яха ерригсоюзни военизированни ловзараш, наькъашка делара болча инспекторий республикански слеташ, доттагIлен костераш, дукхача нахи дакъа лоацаш йидлургйоацача моттигашка еш йола экскурсеш. 100 эзар совгIа дешархо хилар художествени самодеятельноста хьажарашка даькъа лоацаш.

«Машари прогресси бахьан долаш» яха тематически форумаш ю, цига хьех республика хьаший — болгараш, немций, неграш, вьетнамцаш. Гулбеннaрашта кхалхашке къамаьлаш даьд Бухенвальда гутмакх хиннача нах. Царицынске, Шьала хиннай «Хатыне гургалаш» яхача темах яь митинг.

Республике хьалъяьй 60 школа, 26 пристройка, ерригаш а лаьрхIача 29 эзар дешархочоа лаьрхIа моттигаш. дукхагIа хиннай школашка кабинеташ 29786 бера лаьрхIа 281 школе даха ха йоацача берий учреждениш я республике, дукхагIа хиннай школашкара буфеташ, болх бе йолалдийтай 3250 моттиг йола 22 ясленш-детсадаш. ДIаьхдача ден группашка 53 эзар бер да. Ерригача юкъерча школашка спортивни сооруженеш я. Тоаденнад колхозаша, совхозаша, предприятешa дешархошта къахьегам Iомабелгеи профориентаци елгеи вIаштIехьдаьккхара школашта деш дола новкъостал. ЧIоагIбеннаб школай общественностацара бувзам, каст-каста хул бокъонаш лораяра органий болхлошца вIашагIкхетараш, тоабеннаб правови кхетам луш беш бола болх, транспортни травматизм ца хилийтара лоархIам боллаш болх бу.

Унахцlено лорaяра министерствe чакхъьккхай «Наьнен бере терко е» яхача девизагIа йола республикански актив, поликлиникаша выездной консультацеш ю. Тайп-тайпара хронически лазараш долча 910 бера санаториешка дарбаш даьд. Городе Грозне хьалдаь даьннад бераш ду цIа.

Цунца цхьана комиссе белгалдаьккхар дуккха лоархIаме мероприятеш хIанз а кхоачаш ца еш хилар. Республике хIанз а 36 процент дешархой шин сменагIа дешаш ба. 270 школа лаьрхIа йоацача зданешка болх беш я (Нохчий-Юрт, Советски, Ведено). Дукхача школашка истолаши парташи дешархой ханашка хьежжа нийсдаьлац, цу гIулакхо берий боверш гоамду. ЛерттIа дегIаргIац школьни столовейи буфетийи сеть. Алхха 264 школашка е 56 процент ярашна, мара вIаштIехьдаьккхадац дIайха даар кийчделга. Продуктанша лерттIа Iалаш ца яр бахьан долаш дукха столовеш во болх беш я. Дукхача буфеташка лимонад, печенеш, вафлеш мара хилац. Школашка массанахьа а болаш бац медицински болхлой: 52 лор болх беш хила везача волаш эар 7, 124 медсестра хила езача 64 мара яц. Республике яц берий больница.

Дукхача моттигашна боагIача тайпара теркам бац кхалнаьха бокъонаш лораяра, къахьегамен бытен хьалаш тоадара дешашта. КхалнахагIа болх бийсана байт, зене долча хьалашка къахьегийт. профсоюзни органий бокъо йоацаш йоагIача ханал дукхагIа болх байт, хала балхаш дайт, законагIа доацаш уж балхара дIабоах. Цхьайолча предприятешка долаш дац кхалнаьха гигиена шенош.

Дийцача дешах комиссе тIанйцар боагIиш бола соцам. Ше яьча рекомендацешца белгалдир просвещене, унахцIено лораяра, торговле министерства балха юкъе долаш дола кхоачамбоацараш дIадахаран цар балха боарам лакхбаран тIаерзаль. Дунен халкъашта юкъерча бера шера белгалъяь мероприятеш кхоачашъелга Iалашлара де дезараш. УнахцIено лораяра министерствана тIадиллад гаргтарча хана школашкеи деша даха ха йоацача берий учрежденешкеи йоагIача специальностех бола медицински болхлой хьожабелга.

Комиссе иштта дехар дир республика Министрий Советага берий учрежденеш хьалъяь яха, планагIа лаьрхIа мероприятеш кхоачашъе гIишлон организацеш декхарийла яр дехаш.

МАССАНЕНА А ПАЙДАНЕ

Сунженски районерча «Коммунизмага бода некъ» яхача колхоза № 1 йолча шурий-товарни фермана керте латт парте член вола Чаннев Султан. Шура йоаккхаш яц цун йоккха йоаца коллектива амма лоархIам цул кIезигагIа болаш бац цунна хьалхашка латта декхараш а. укхаза кхеду нагий доахан бежана дулх доаниx.

ТIадеттаду дулх лакхача боараме да укхаза иалагIа дийнахьси буси бежана тIакхета деза дулх 400 грамм йолча, укхаза юкъера лаьрхIача 550 граммага кхоач цо.

— ХIаьта тхо-м дулх даьккха а Iац, — йоах Султана, — тха Iулаца дукха шийна раш да, дехна а дехна тIехьагIа деттачa доахана юкъе гIортдолаш.

— Дукха дий шун уж?

— Дукха да. Оаха къоаста-м даьдац уж дулхан шурийнен лаьрхIа. Из зоотехникий гIулакх да. Тха керттера декхар да дерригa тьайбаш оадеи унахцIенея хилийтар. Из ла оаха берригa ткоай вин сIабахийта кхоачашду декхар.

Сийлахь-боккхача Октябра 62 шу дузача денна ерг хьадаьккхар тхо. дулх даккхара даькъера пятилетка диъ-лагIча шера план кхоачаш я яь. ХIаьта долчча бесса аьлча, шура яккхара даькъера толамаш доахача а дикка даькъа лаьцад № 1 йолча МТФ коллективо. хIана аьлча из а деттача доахан Iул дукхьашха дахка шинараш дIачу а телаш алсамдоаккхар.

Ахкан замагIа лоамашка хул хьайбаш шорта доакъар долча альпийски даьгIенашка дажаш. Iай чуоттаду. ерригa зоотехнически ветеринарни правилаш кхоачаш е еш. ХIаьта из ше а толам ба.

В. И. Ленин ваь 110 шу дизара сийна хьржача социалистически яхь юкъебаха тха хьайбаш леладераш лаьрхIа ба шоай болх ккы а дикагIа тоабе. Даьхенна дукхагIа дулх дала.

Коммуниста Чаннев Султана беррига ший ниц, опыт ананеш дIалу пятилетка плани 1979 шера тIанйца социалистически декхараши кхоачашдара, хIана аьлча хIанззе а пятилетка пхелагIча шера чотагIа къахьегаш я цо кулгалду коллектив.

С. КОРАБЛИНОВ.

Юртий горизонташ

ЯЬССАЛЕН IАЬРЖА ЗИЗА

Тюркски меттаалара перевод йича Iаьржа зиза, Iаьржа роза яхилга да каракуль. Йокъал латтача аренашкеи гIомарий бархнашкеи баьнача цун башхало я паччахьа дар санна дола цун кхоллар. Хозахета кхьнадац, кхетаргахьа бухарски эмирашa каракуль хьахилара, лелабара, кхабара къайле хоайтац хипна ца хилар.

Цхьабакъда, молагIа къайле ший ха яьча гуча йоал. Ишта нийсделар гIулакх каракула къайленца а. Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революци хиннaчул тIехьагIа Юкъерча Азерча Iаьдала дай байдда доазол дехье баьлар, шоашца каракулеви же дикагIа дола Iулаш а долаш. Цу фух дола жа сихха деба доладелар Гергарча Малхбоалев, Африка, Къулбехьен Америка мехкашка. Каракулеви жа леладара къайле йовзаш 50 паччахьалкхе я хIанз.

Цхьабакъда из цецвоаккхаш дола «яьссален зиза» эггара хьалхе хьахиннача моттигага — Советски Юкъерча Азега я хIанз а хьалха а санна. каракулеви же дукхалга. кийчдеча каракулеви эггарий дикалгеи дуккхалгеи диллача хьалхара моттиг. Паччахьалкхен предприятешкеи колхозашкеи да 12 миллион совгIа уж маьхера хьайбаш (дерригача дунен тIа хIанз долаш дарех ах). Дунен каракулеви экспорта кхоалагIа дакъа СССР кхоач.

Нагахьа санна Советски Iаьдал эттача хьалхарча шерашка каракульни жа леладар уж диза я леладеш хиннача моттигашка Юкъерча Азе республикашна дегIаихадале, тIехьагIа уж Казахстана къулбехьарча областашка леладе баьлар хIанз казахстански хьайбаш леладераша каракульни жа пхи миллион кертага кхоачадеш дебадаьд. Республиках эггара йоккхагIа а перспективнегIа а йола каракульни жа леладу район хиннай.

Казахстане каракульни жа леладу 127 специализированни совхозех 14 колхозех хьалъй йоккха племенной база, болх беш я хIанзарча ханара керда Iодаьта Iаьхарий эггараш тоаду завод. Казахстански каракуль дунен рынке кхаьчаб — дунен экспорта хIара пхелагIа бола эггар республике хьабу. Цу маьхерча бекха Лейпциге хиппача дунен халкъашта юкъерча ярмарке йоккха доша майданг еннай.

Из каракулеш леладара Казахски Iилма-гоххама института Iилмахоша карагIдаьнна дика гIулакх да. Цар яьссален ах яьссалени хьалашка тешаме доакъара база хьяра хьакъехьара рекомендацеш уттаяь ца Iеш. керттерча даькъе селекцеи эггарий дикаа лакхъярeи проблемаш а къестаю. Рынка конъюнктура теркал а еш, цар эггара модагIа долча рисункайи бесайи каракуль хьабу.

Модо дIоаех эггара рисунок оригинальни хилийтарал совгIа, цуя бос а эшшача тайпара хула. ХIанз модне ба баьде-сира каракуль. Дунен халкъашта юкъерча аукционе Iаьржачул шоззе маьхагIа лоархI из. Дукха ка я советски Iилмахоша сира каракуль эргабаьккха тоабара тIадерзадаь балхаш ду. Цар вIаштIехьдаьннад кхы а моднегIа дола бесаш хьаде — кIоаргга сиреневи, жовхьара тара лестача бесех дараш хьаде.

Кхы а лакхагIча маьхе лерхI сура тайпара бос бола каракуль. Эггара хIара чо пий тайпара ба бесага диллача — бух баьден бухь сийрден болаш. Цо хьаю даим хувцалуча бесай бIарчча гамма. Дуккхача ханна дена довзаш дар бухарски тайпара доле дошон дотон бесара сураш. Советски Iилмахоша шеръяьй из лакхача маьхера палитра.

Казахстана къулбехьарча даькъа тIа Чимкент оалача городе я каракула музей. Дуккхача сахьаташка царга хьежаш лийлача а кIордияц цун тамашийна экспонаташ. Хьона хьалхашка улл Iарбий йоазув санна хьийзачо бола дошо бесса сур. Хьалбоалаш латтача маьлха хьалхара зIанараш тIаттачa санна леп уж. МаьркIажийта чил тIайиначa, йовш латтача тов бесса лест уж. Уж тара хет хозача роза бос болча фламинга кIаьдача лестара, къаьнача борза, янтара, кхьячача персика бесса лест.

Хала да сура бесай ерригача гамма цIераш яха. Из тара хул болата пулата, сиреневи гулигоза, сийрдакерача шатурека, тайп-тайпара хувцалуш бос болча халидана. Из червонни дошо а алмаза а, янтареи бронзаи, хозлуш йоагIача тамариска а ховхача цIеча роза я бесса сур ба. ДIайхача ахкан дийнахьарча сигален сийначa бесса лесташ, гIамгIа зиза тайпара шура санна кIай (цунах оала а оал иштта: урюк-гуль), кIерама (гимширак) ала санна лепаш-IажагIа хул сур. Лоаца аьлча, села-Iада дараш миссел долча дукхача бесаш цецвоаккх. ХIаьта Казахстана хьайбаш леладераша дIахо хьу бос болча каракула производство арталькхха тоаяра тIадерзадаь балхаш.

Николай МАСЛОВ,
АПН корреспондент.

Дикача пахах

ПРОФЕССЕХ ДИКАГIВАР

Къахьегама вахта в этта, В. И. Ленин вань 110 шу дузача цIейна сийленца накъабахера хьинар айдина къахьегаш ба ВАЗ-а Грозненски автоцентро дукха болхлой. Царех цаI ва из предприяти болх бе йоалелча денз укхаза къахьегаш вола йиъпагIелча разряда слесарь - автоэлектрик Сурхоев Махьмада Муса. Ший дехараш тIехкхоачашдеш из хилара автоцентра коллективо сий дац ва из. Предприятерча болхлошта юкъе хьалхерчарца цунна финай коммунистически къахьегама ударник яха сийлен цIи. Цхьа санна массехказа синай Мусейна «Социалистически яхь котвахьаннар» яха сийлен знак. Цул совгIа, ший балхах тIехдика кхеташ хиларах «Профессех дикагIвар» яха сийлен цIи а вина цунна.

Дукха ха йоацаш Грозненски автоцентра дикагIвола слесарь-автоэлектрик хиларах тарра цунна бокъо елар Тбилисерча, Бакурча, Волгоградерча слесарашта юкъе хиннача конкурсе дакъа лаца. Цига е призовой моттиг яьккхар цо.

Укх шера план хамал дукха хьалха кхоачаш а я, тIадоагIача шера февраль бетта чотах къахьегаш ва из. Иштта болх беш волча цунна дукха совгIаташ тийшад.

К. МАРЗИЕВ.

СУРТА ТIА: слесарь-автоэлектрик М. Сурхоев.

И. ПЛИЕВА сурт.

Рационализатор

Тхьаь аьк шу совгIа хе и Азизов Шамиль Ильясовича хелкъа боахама тайп-тайпарча участкашка къахьега. Духхьашха компрессорни установкай машинист волаш дIаболабьаб цо ший болх. Шерагара шерага кIоаргагIа бовзар цунна ше карадьца болх. Машиниста болх ше беш волла-шохьа а слесара говзал караерзаю цо. ТIеххе уйла а еьлар Шамиль Ильясович хьаеш йола хIара оатхал дикагIа хилийтара, болхлой къахьегама хьалаш аттача дехара доле гIулакх дере. Лоацца аьлча, рационализаторски балха тIа хьинаре дакъа лаца волавалер из. Цу балха тIа дика аьттув боалаш къахьегарех цкъа санна дуккказа а сийлен грамоташ, ахчан премеш тийннай цунна.

Балха моттиг ца хувцаш грузовой автотранспорта Грозненски производственни объединена слесарь волаш цо къахьега е итт шу дизар. Хьалхарча юкъатах пхьалагIча разрадин тIеника ялхлагIча разрядеи слесарь волаш массехк шера къахьийгар укхаза Шамиль Ильясовича. Слесарни балха тIа эггара говзагIа воле специалист хиларах тарра стандартни йоацача оборудованна цехерча слесарий бригадана кулгалда хьокаву из предприяте кулгалхоша.

Творчески дукха болх бу рационализатора Азизов Шамиль. Цо кийч а я производствана юкъейиньача массехк предложене вIаштIехьдалийтар автомашинашта еш йола ремонт дукха а дикагIа хилийта, ремонте латтаж автомашинаш йоакка хьа кIезигье. Шамиль Ильясович коммунистически къахьегама ударник яха цIи, нийслагIча пятилетка ударник» яха сийлен знак лелаеш ва.

Грузовой автотранспорта Грозненски производственни объединене къахьега воаьвелча денз 61 рационализаторски предложени кийч а я производствана юкъейинзьай цо. Цар пачхьалкхенна боь пайда эзараш сомаш да. Укх предложенеш тIаерзаь я болхлой къахьегама хьалаш ремонтни балхаши аттача дахаре, кхераме зален техника бокъонаш цо теллавйтара, оборудованена модернизаци яра. Духьал ше творчески къахьийга цо Iош сверщикаца Бероалев Евгений Георгиевичаца а дукха болх бу цо рационализаторски предложенаш кийчъеш.

Цу дукхахча шерашка Iоаль йоакха опыт дог рьезе долаш дIайовзийт Шамиль Ильясовича профессионально - технически училища чакх а яьлха укхаза къахьега бахкача кагийча наха. Уж къахьега Iомабера совгIа, шоаш караладьца никъ беза, шоай профессех доаккал де Iомабу цо уж. Укх тIаххьарча шин шере 25 къонача болхлочоа ший опыт, дикагIйола балха методаш йовзийташ хиннав из.

Башха-дика производственники кагирхой хьехамчи хиларал совгIа общественни балха тIа а хьинаре дакъа лоац цо. Халданза каласа тIахьожена группа член волаш хьовоагIа из укх тIаххьарча шерашка. Цу лоархIамеча балха тIа цийне тIедьила гIулакх дами цIенон диазам кхоачандеш самел я цун.

Д. САЗОНОВА.

Мехк - ГIалгIай транспортни управление проектно - технологически бюро Iилма - технически информаце отделе йоаккагIйола инженер.

КЪАХЬЕГАМА ВЕТЕРАН

В. И. Ленина цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода дукхаьча болхлошта вовзаш цар поархIаш ва къахьегаман тIемен ветеран, холодильни установка компрессорни машинист Фролов Александр. Ше вахта латтача хана цхьаннхе тайла яьозам хиннйтац цо. Дунеа ха йоаццаш холодильни установкера дасоним йоагIача бовраман цIакха лакхьелар. ЧIоагIа кхераме долаш гIулакх дер из дIаяккхар, хIаьта а ка маьлалé исвплии чакхбеьккхар цо из болх. Соцаа вазаш кинанзар холодильни установка. Ногазьа санна из хьовзам хинна балара № 6 йолча ерригача цеха коллективо балха Iеттьаргболеш бер из.

Дика производственник хиларал совгIа, толашегIвола хьехамча а ва Александр. Къоначарна чIоагIа вовзаш а сий деш а ва из. Ший опыт дог рьезе долеш дIалу цо церна.

Кхом берен къурмат дерая тIехьа ярхьача социалистически эхье а хьалха латташ ва машинист Фролов. Цхьа смена дIеяхийтац цо дукха электроэнерги кхоца еш. Масала, укх шера 16 ноябре ше къахьегама вахто латташ цхьан сменагIа цо кхойир 190 киловатт-сахьат электроэнерги. Из да цун вIаштIехьдоал ший балхах тIехдика кхеташ а технологически режим нийса лелаеш хиларех.

В. КОРОВИН.

В. И. Ленина цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода № 6 йолча цеха болхло.

ТIАБАЬХКАЧА СПЕЦИАЛИСТАШТА — ЙОАКХОН ТЕРКАМИ

Дукха хьехархой ба укх шера Пхьилекъонгий-Юртарча школашка кхычахьара тIабаьхка. Моттигерча школаша а юртсовета кулгалхоша а шоашта могар даь дика тIаийцаб уж.

Тха школе хьабаьхкача къоначa хьехархошта чуIе цIеноц кийчдаьд оаха, цига царна эпаш йоача мебелаза Iалашбаьб салоIача хана хьажа телевизор оттаяьй.

«Лакхерен иаьста юкъерен йола дешара заведенеш чакхъяьхача къонача специалистий стажировка» яхача Положенес дIа ма деххара, хIара къонача хьехархочоа новкха стаж йола, шоай болх дика бовзаш бола хьехамчаш беннаб оаха. Цул совгIа, тха хIара хьехархочо шоашта могаш доле гIо-новкъостал ду планаш оттаеча, классни кулгалхочуп, кхьбоза болх тоабеча, Iомабеча.

Оаха, школа администраце, Iалаьмате чIоагIа йоалхо ю къонача хьехархой къахьегам эффективни хилийтара: цар урокий болх боаш, дикадар дIачIоагIлу, кхоачамбоацараш къестаду, уж дIадахара гIо-новкъостал ду. Цу гIуллакхаша дикка айбу къонача специалистий кхетам, дIачIоагIбу цар балхацара безам.

Бакъда, тхоашта могаш долa гIо-новкъостал оаха тIабаьхкача специалисташта доь а, дукха да пар а тха а балха духьале еп дола кхоачамбоацараш. Iалаьмате эсала латт тха школе металла ерригача районе а хьехархой хIара денна эшаш болча кхачаяца, кхъйолча хIемашна Iелашбелга. Тха нилаца дIададаха йиш йолаш уж даларе-м оарцегIдаргдар тхо. Уж кхоачамбоацараш дIадаха цу гIуллакхашта бехктокхаме болча организацешкара, райкомагара, райисполкомагара тIо-новкъостал эш тхона. Масала, тха юрт «Назрановский» совхоза чуйоагIаш я. Цул совгIа, из совхоз тха школа шеф лоархIаш а я, бакъда, тха шефашта тхо даго-м дохий хьоcI? Тха юртсовета кулгалхоша массехказа дийхад совхоза администрацегаро къонача специалистий йоакхо е, аьнна, цу хьакъехьа сельисполкомо тIаийца решенеш а дIахий тай, цхьабакъда, хувнадели е хуввалургда алем таханарчоа хIама дац. Цудухьа тхо хьежаш да цу гIуллакха тхона эшаш дола гIо-новкъостал районa кулгалхоша дергда, аьнна.

И. ХАМХОЕВ, Пхьилекъонгий-Юртарча № 2 йолча школа директор.

Доазол дехьара

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ СОДРУЖЕСТВО

ЭНЕРГЕТИЧЕСКИ КРИЗИСИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ДУНЕИ

Хьалха я санна малхбузехьарча кепайоазоно чIоагIа теркам тIабохийташ йола тема я энергетически кризис. ХIанз укх сахьате коментаторашна дувц, цу кризиса дохк глобальни масштабе а эттад дунеи тIа, хIаьта социалистически мехкашка энергетически хьасташ лакъаш а латт, цунна дуваденна Советски Союзе мехкдаьтта даккхара темпаш лохъяла мегаш а я яхаш. Цу хьакъехьа дукха ха йоацаш ховм бир. къоастадаь аьлча, ЦРУ «ХьатIадоагIача шерашка мехкдаьтта дунеи рынок» яхача ший доклада тIа.

Ховш да, Советски Союзе лохбе гIерташ бац доагора энергетически баланс низкъало хиларца а мехкдаьттахи кхьйолча энерги йоалача хьамехи пайда эцара боарам лакха хиларца а юкъаеначa халоний лоархIам. Цхьабакъда, лакхе дийца малхбузехьарча пропаганда шайхалаш-м кIал цхьанкха а кIийле йолаш дац. Хьашцаргья вай алхха цхьа факт. 70-гIа шераш доладенначa хана дар «Союз» яха дунеи халкъашта юкъера газопровод хьалъяра доаш гIоттадича. Дунеи энергетически боахаме зелуш лаьтта тенденци ханнахьа теркал а я, Экономически ВIашн гIо дара Совета членаша - пачхьалкхенаша де дезаш дараш нийсса вIашн дийкъар, средстваш хьожайир, болх бе газопровод йоаяла езача хана хьакъехьа вIашн дага аьлар — лоацца аьлча де мел дезаш хиннар дир «газони хий» хеннахьа кхача деззача дIакхоачадара а СЭВ чудоагIа европейски мехкаш дифицитни доагорица де доаггIача тайпара Iалашдара а. Оалаш долча бесса, громоотвод дуIа доладалехьа оттае ела.

Цу тайпара йола вошал долча пачхьалкхенашца доагорен энергеи дакъера гIулакхаш ханнахьа а бартагIа а леладара - практика тIа-тIа шерагIа ярмаш латт интеграце хIанзарча ханарча этапе.

1990 - шерага кхачалца йолча йIаьххача хана лаьрхIеча энергетически программа проект оттаеш, СЭВ мехкаша терхалйир доагора-бийдала проблема юолюци, хIаьта содружества мехкашка энергех лакхача боараме пайда эцарен низалаш пахаддаш дегIаухийта лох ца дилийтарен наькъаш белгалдела Iалаш а дир.

Массанена а хоьш да. Советски Союзе мехкдаьтта даакха кертера центраш хIинц малхбоалехьен къилбаседен хилар караерзаеда хьалаш чоалхане долча районашка. Кхоачамболаш да Малхбоален Европа яхача маршрутагIа мехкдаьттех газ кхоачадара хIараир «Союз» кхо эзар километр йолча лаьттана кIалхарча магистралан йIаьхегIа а йолаш йола массеха трубопровод хьалъе еззаргья аьлча.

Вошал долча мехкашка кхетадеш ба СибаретIера Iалаша рузкъаш карадерзадара советски наха мел ина тIаукйит. СССР территоре тIа энергетически проекташ кхоачашъеча дакъа лаьца Iац социалистически пачхьалкхенаш. Цар боаркабаьб электроэнерги хьаеча тIадодар ма хулла кхоадаран производстве дIайохийта электроэнерги ма могга кIезигъяран тIехьара болам.

ЛаьрхIа да электроэнерги хьаярга дIадохийтача чIоагIача доагора дакъа алсам даккха цуи лоха калорийность йола тайпаш — тайна кIор, сланцаш, лигниташ — боахама оборота юкъеоза. Лоха калорийность йолча доагорапа болх беш йолча электростанцеша эксплуатаци яра СССР опыто хьахьекхад, эггара дарегIа энерги сланцаща болх беш йолча электростанцеша тешам хилар. СЭВ европейски мехкашка кхерийи тайшачеш кIорий, лигнитий Iалама запасаш 103 миллиард тоннага кхоачаш я. Цу кладовойх пайда эцаро торо хулийтаргья керда доагора электростанцеш доагорапа Iалашъе.

Энергетика дакъерча СЭВ целевой программа ерга суча йола резервош юкъезоий. Программа керттера аспект — электричества керда атомни фабрикаш хьатьар. Тахан Советски Союзал совгIа дунеи «ядерни энергетика клуба» чуйоагIа Болгари, ГДР, Чехословаки. Гарггарча хана расщеплении урамаца энерги хьаеча мехкашка тIакхетаргья Венгри, ТIаьхта аргIа — Кубера, Польшера, Румынера АЭС.

1990 шу тIакхоачаш СЭВ европейски мехкашкарчи (СССР йоацаш) Куберчи атомни станцеш юкъара ниэал 37 миллион киловатт хургда. Иштта дIаядаь да йIаьххача хана йолча целевой программа тIа. Из да АЭС юкъара низал хIара тIехьа тIайоагIача пятилеткагIа шозза совгIа тIабетталургба яхкта. Из дехкар кхоачаш дара социалистически содружества пачхьалкхенаша (укхаза а, доагора традиционни тайпай дефицит кхайнадеш «дя къуэнъерга а» падхьешаш, хьалхе а) белгалдаьхад дукха цхьапа дергдола гIулакхаш.

Иштта, Советски Союзеи СЭВ-ага гIоллорча цуй партнерийн энергетика лоархIаи а баь. Волгодонске хьалъяь йоалаш латт «Атоммаш» завод-гигант. Шийна а кхьча социалистически пачхьалкхенашта а атомни техника хьаю Чехословаке. Цу гIулакха карарча пятилетке бархI миллиард крон хьожадаьд республика. 1979 шера аьхки СЭВ мехкаша кулгаш яздаьд АЭС йолча оборудованена кооперации яраки вIаши лоаттаяраки йолча дукха мехкаш чулоацача соглашена.

Энергетика дакъера цаI йола политика оттаес шоай безам хиларах дуккхазза заявленеш яьй малхбоалехьарча мехкий лидераша. Цхьабеньда, цу кхьэка тIа дукха халонаш нийслу капиталистически пачхьалкхенашта: валютни кризис, инфляци, мехкдаьтта монополей яра конкуренци. Мехкдаьтта импортах шоай хьал сордаккара пайда ийбаш йола монополеш я а я энергетически проблемаш кардинально къестаяре. Къоасттадаь аьлча, атомни электростанцеш хьалъяра темпаш алсамъярара духьала заттараш.

ХIанз укх сахьете тайп-тайпарча бахьанегIа, хоам бу прессо, консерваци яь ФРГ кхаь станцена, промышленни ток хьаеш яц Австререн Швецерен эксплуатаце дIаяла мара ца елаш кийча йола АЭС. Гаррисбергерча станце авари хилча денз болх ца байташ социальй массеха атомни станция США.

Цу дакъе дика хоалуш я экономика боахама планови система кIийлен тIа латтача социалистически пачхьалкхений совленаш. Дунеи халкъашта юкъе къахьегам социалистически бекъара принцип юкъе а йоалаяь. СЭВ мехкаша коллективно йоакко ю хIанзарча а тIехьа тIайоагIача а ноахаленашта болча пайдона Iалама рузкъах кхетамца пайда эцара дешна.

Ю. СИНЯКОВ. (АПН).

Шерра а дукхача тайпара а аспекташ йолаш да химически промышленноста дакъе ГДР СЭВ членаш долча мехкашца цхьана леладу гIулакхаш. Республика индустрена дакъа дегIадара дикка доккха новкъостал даьд социалистически экономически интеграце.

Иштта советски биндалах маьхе мехкдаьтта химически продукташ аракеаш йола Беленера олефинови комплекс хьаяьъай цу гIулакхоца хаийт долаш болча вхе мехко новкъостал а деш производствана кооперации специализации яра хьакъехьарча соглашеней доазонашка. Укх шера Чехословакерча, Венгрерча ГДР-ча (сурта тIа) специалисташа цхьана болх бу предприятена реконструкци еш оборудованена модернизаци еш.

АДН—ТАСС сурт.

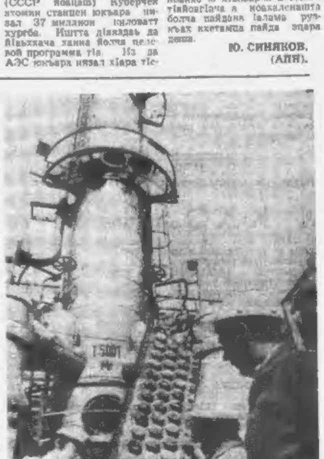

ПНР. СЭВ членаш долча мехкашца дIа-кха леладу торговле бувзамаш чIоагIдаларца Халкъа Польше дика вIаштIехьаьвикха дегIайоагIа транспортни гIулакхаш дара перспективни форма — контейнерни перевозкаш.

Сихха хьалъеш латта ГаIне йоаккагIьярех йола портова база (сурта тIа). 1981 шера чуи хьалхара аргIа болх бе йолаелча 170 эзар, хIаьта 1983 шера — 300 эзар контейнера обработка еш хургья укхаза.

ЦАФ—ТАСС сурт.

Социализма мехкашкара хоамаш

ВЕЖАРИЙ ГIО-НОВКЪОСТАЛЦА

Укх пятилетка кхаь шера нерда 11 госхоз хьалъяй Монгольски Халкъа Республике. Дьсса даьдача лаьтташка хьахниннай уж. МНРП XVII съезда 250 гектар совгIа керда лаьтташ карадерзаде аьнна тIаийца соцам кхоачашбеча доккха новкъостал ду СССР-о. Укхаза улант советски юртбоахама техника, моттигера кадраш Iомаеча, алат чулоаттаде моттигаш, кхьйола объекташ хьалъеча МНР болх беш ба советски специалисташ.

ХIанз Монголе юрта боахаме цхьа миллион гарга алаташ дIадуз лаьтта да, хIаьта цо базача наха баьцоагIай продукце кхоачам а бу.

ХИН ЦЕНТР

Кастта Черняевски мысах варшавянаш безаме салоIа моттиг а, города юкъера йоакха баьццара оазис а хургья.

Варшавски харцераштa-пионераша дIаеннача мыса йоаккагIча участие лиц центр хьалъяра балхаш хIинз чакхдоалаш латт. Хова я хьаяь аьнна кертера эдани. 200 моттиг йола амфитеатр хьалдаь дьяннад, цигача чаккйоахаргья харцерски костераш. Дукха я укхаза йоакха йоацача архитектура тайп-тайпара гIишлош: беседкаш, тIаиш, дахчан лоамеш, спортивни майдилташ, 1944 шера сентябре Варшава мукъайоаккхача хана Виcла понтон я доазон тIа. Цох дIадахачун цхьа памятник кургья.

ГIишлош хьалъеча йоллагIа этапе центр Висланa юхе йоагIаргья. Укхаза хьалъергья 200 моттиг йола яхтпорт. Хин центр хьалъерша харцерашта торо лургья варуски спорт лелае.

(АПН).

МАХ ВОЛА ХИ ЧУРА БАЬЦОВГIАШ

«Рупите» — иштта оал Благоевградски округа къулбехьарча дакъа тIа уллача Iилмай Болгарски академа экспериментальни базах. КIаьда форда климат, мокни эггара дукхагIа малх хьежа денош дIайха минеральни хьестаиш — цу дерриге а торо ду укхаза хин баьцовгIаш хьалхее.

Iилмахошта тувадьинад баьцовгIаех дукха белок йоаллилгa. Дукха ха йоаккташ лелача космонавташта меню оттаеча хана цар новкъостал дергда аьнна лет. ХIанз «Рупите» Iилматохкама болх бувзабена ба хьайбаш леладеча биологически стимуляторi хий цIендара эффективни средсташи хургйолам хин баьцовгIаех пайда эцарна. Царех шерра пайда эц фармацевтика а — царех дуккха витаминаши бактерицидни свойстваши йоагх.

(АПН).

«ИНТЕРФЛЮГ» — 25 [illegible]»

Германски Демократически Республика «Интерфлюго» болх бу 25 шу да. Цун самолеташ Европа, Америка, Азе, Африка 35 мехкарча 58 городе лел. Массаза а гIулакх деча фецарча наькъий дIоахал 120 эзар километрага дIакхачьад.

Дунеи халкъашта юкъерча ГДР авиалиней кертера центр я Берлин. Шенефельд яхача аэродромо хIара шера шин миллион гарга пассажир тIаац. Столични аэродромах пайда эц 16 доазол дехьарча авиакомпаней нарарча самолеташа. Фецарча дукхагIча наькъаша Берлин а ГДР кхьйола городаш а Советски Союзаца ювз.

(АПН).

ГIУЛАКХАШ ВО ЛЕЛ

Юрташкара гIишлош хьолъеча

Министерствашен ведомствашен гIишлошъяра нийс бетта план кхоачашъелга во леладу. Из бахьан долаш производственни а культурно-бытовой а объекташ, цхьа чубахи цIенош хьалдаь ца дахар кхерам болаш да.

Цу дакъе къаьстта во хьал эттад юрта боахама министерства боахамашка. Керттера фондаш болх бе йолаялийтара нийс бетта план 84,9 процент мара кхоачашъьяц.

Юрта боахама министерства тайп-тайпара объекташ хьалъелга во леладу гIишлой-монтажни балхий 9 бетта план 74 процент кхоачашъеча «Чечингсельстрой» трест (нов. Арсанукаев), 74 процент кхоачашъеча «Чечингушводстрой» гIишлошъю управлени (нов. Висаитов), 42 процент кхоачашъеча «Чечингушколхозстрой» объединени (нов. Гайрбеков). нийс бетта план 19 процент мара кхоачаш ца еча «Госкомсельхозтехника» ПМК (нов. Балиноев) санна йолча подрядни организацеша.

Наькха санна тIехьадусаш да заказчик совхозашна гIишлошъяра объединени дирекци (нов. Арапасьев) йолча хьайбай комплексаш хьалъеига. Масала, 1978 шера сентябрь бетта денз «Терек» яхача совхозе 3000 пинар леладергдола боахамашта юкъера комплекс хьалъеш латт. Генеральни подрядчик «Чечингсельстрой» трест (ПМК-557) я. Капитальни вложеней план нийс бетта 12 процент мара кхоачашъяьяц укхаза, цу дакъе гIишлой-монтажни балхаш дара план — 18 процент. Из гIирс хьалбе болабича денз 300 эзар сома маьха мара балхаш даьдац е сметин маьхах доагIачох 14 процент. Тохнаш биче гучадьъар балхаш дарен гIишлой материалаш хьатIакхахьарен график йоаццига, иштта цига лелаеш яцар авторски надзор.

1977 шера денз «Грозненский молочный» совхозе хьалъеш латт 1200 хьакхий хурска лаьрхIа репродукторни хьакхий ферма. Цига генеральни подрядчик я «Чечингсельстрой» треста ПМК-233. Цу хана денз сметни маьхага диллача 33 процент мара балхаш даьдац укхаза. Уж кхьадолча дакъе проектагIа доаггIача бесса даьдац. Дукха моттигаш нийслу балхаш во деш. ГIишлой материалаш боарамагIа хьатIа ца кхехьар бахьан долаш 80 саго болх бе безача юкъера лаьрхIача дийнахьа 5 — 10 саг хул къахьегаш. Субподрядни организаце хIанз а сантехнически балхаш дIацадаьд цега.

Дуккхача кхыча объекташка а цу тайпара во лел гIулакхаш. Масала, объединенни дирекце подрядни хьасапе «Гудермесский» совхозе хьалъю шин эзар тонн минеральни удобренеш лоаттаю склад йола авиационно-техническа балхаш дара эша аэродром. Укх шера йильагIча квартале йистеяхкха езаш яр объект. Бакъда, подрядни организаце — республика юрта боахама министерства ПМК коллектив кхоачашдац ший договорни дехар. ГIишлой - монтажни балхаш дара план 47,7 процент мара кхоачашъяьяц.

Иштта во лел «Аталинский» совхозе шин эзар тонн фуна лаьрхIа ялат лоаттаду пункт хьалъелга.

ЦIенхаштта тIехьадусаш да боахама низаца гIишлош хьалъелга. Масала, назрановски совхоз-техникуме нийс бетта план 80 процент мара кхоачашъяьяц. хьалхарчеи шоллагIчеи кварталашка дIаяла езаш хиннача объектех цхьаккха а йистеяьккха яц. ГIулакхаш иштта во лел «Терский», «Притеречный», «Минеральный» яхача совхозашка. дукхача кхыча моттигашка. Масала, керттера фондаш болх бе йолаялийтара нийс бетта план 84 процент мара кхоачашъяьяц «Чечингскотопром» объединене.

Къаьстта воча хьал тIа да «Шалинский» совхозе хьайбаш кхоаба комплекс хьалъелга. 1975 шера денз хьалъеш латт из объект. Бакъда, йистеяла хIанз а гаьна я. Ер пхелагIа шу да ПМК-557 гIишлой-монтажни балхаш дара план кхоачаш ца ю. Цун керттера бахьанаш да техника — экскаватор, грейдер, гIишлой материалаш кхоачаш ца хилар. Комплекс хьалъеча болх беш 16 — 20 саг мара вац.

ГIишлой объекташ хьалъелга тIехьадусаш да «Птицепром» тресте, «Сортсемпром» объединене.

Госкомсельхозтехнико эксплуатаце дIаеннаиц Грозне хьалъеш латта технически гIулакх ду станци, гIишлошъяра база, дукха кхыйола объекташ.

Юртбоахама объекташ хьалъярца цхьана цIенхаштта тоаде дезаш да унахцIено лорапреи просвещенеи объекташ хьалъелга. Эксплуатаце дIаеннаиц 624 дешархочоа лаьрхIа Мекенски станицера школа, Хоаттанерен Ножай-Юртарен шин школа, Ножай-Юртара санэпидстанци, Урус-Мартанера аптека, Беной-Юртара клуб, дукха кхыйола лоархIаме объекташ.

Госбанко тIаьхоакам лоаттабеш дьча тохкамаша хьахьекхар укх шера нийс бетта 345 эзар сома маьха даьдоаца балхаш даьд аьнна дIаяздаьлга. Цу тайпара хIама къаьстта дукха нийслу боахама низаца гIишлошъеча. Даьдоацаце а даьд аьнна дуккхача маьха балхаш дIаяздаьд Назрановски района «Маяк», «Назрановский» совхозашка, «Чечингавтодора» чуйоагIача Курчалоевски, Ищерски, Назрановски, Червленски, Сунженски ДРСУ-ашка.

С. ЦОЛОЕВ, Госбанка Нохч-ГIалгIай республиканский контора управляюще заместитель.

Тахан — А. В. Суворов

вань 250 шу дуз

ЦӀаккха а ца ийша полководец

1979 шера 24 ноябре 250 шу дуз гӀоравьнна эрсий полководец, тӀема теоретик, генералиссимус Александр Васильевич Суворов вань (1729—1800).

ЦӀаккха а ца ийша полководец санна историе юкъевахав Суворов. Цо дакъа лоцуш хиннача дуккхаӀчу тӀамашка моастагӀчун низ мел дукхаӀа бале а, цун эскаро котало яьхай. «Русак — не трусак», — ший салтех кура оалаш хиннад главнокомандующе.

Бонапарта треугольника Ӏе Европа тӀа эттача зама Суворов эрсийн австрийски союзники бӀухошта керте оттар цахоаш хинна хӀама дац: из цун полководчески говзал лоархӀинга дар. Суворова вахаре тӀехьарче, Итальянски ьале цӀи йоаккхача, кампанио (1799 ш.) йокиха котало яьккхар вӀошагӀлхийттача бӀухоша. Швейцарски Альпех, Суворов кулгалдеча дакъа Вьнначе эрсий эскара бӀухоша едамашта ца кеве низи денали хьакьанхар. Вордаши йоккхий топаши шоашца а йолаш, 15 эзар сагах петта эскар, чаккхбола йиш хургья аьнна ца хетача лоаман довкъаи ущелехи чакх а даьнна, дӀахо тӀом ба нийча дар. Цу турпалча моршах цецваьннача кампание довкъоашхочо, французски маршала Массена аьлар ше мел яьха котелонаш Суворово дукхьал цу цхьан походех дӀалургьяр ше. Деррига Российски эскара генералиссимус яха цӀи елар Суворовна.

Александр Васильевич 1729 шера 24 ноябре Москва ваьв. Ший да санна военни хила безам болаш, бера хана денз тӀема гӀулакха кийчлуш хиннав из. Александр дегӀо зӀамига, зьвлзз хиннав, бакъда, тӀех аьнна а кхеташ а хиннав. Ший могашалле чӀогӀаьа физически упражненеш еш са кьаташ доахаш хиннад, мел чӀогӀа догӀа делхар аьнна гаар хехнар, шийла йолча кана а дайга барзкъа дукхадора.

Кхойтта шу даьнча дас ший воӀах Семеновски полке салте вир. Бурийтта шу даьлча Суворов капрал вар, ткъаь шийтта шу даьлча — полковник.

Ший ханарча наха юкъе Суворов гетара чӀогӀа дийша вар. ТӀема Ӏилмаал совгӀа, тӀохдина хоара математика, истори, географи, философи. БаркӀ мотт хоара. Дукха дезар литература, поэзи, ше стихаш яйора. Цкъа аьлар цо: «Военни хинна вецаре, поэт хургвар сох». Бакъда, Суворовга ший ханарча цхьан сего шийга поэт аьлча, из лекта цӀи шийна хьетӀоэца тиганзар цо: «Бонъоица йола поэзи догуйла уреоттарца кхоа». Суворова дог уреоттадеш хинна раш кере, колоннаш, цепаш яр. Кхерам тӀа ца латташ цхьаккха операци ецар цун. Бакъда, из кхерам бовбора ший бӀунах чӀогӀа дог тийша а гӀулакх масса оагӀонгахьара диста а кипаро.

Походе полководец салтех тӀех хӀама долаш вацар: аьле гӀаркха тӀа, киси ӀотӀа а тессе Ӏовужар, юргӀана метта плащ тӀоюллар, сецца хьалгӀоттар. Дукха везе командир шоашца хилча эскар массаза а дог айдена кулар. Кхьча инарепашта юкъе Суворов белгалвоаккхаш цхьа оамал яр: ший грендарех топаш кхувса механизмаш а ца евташ, мах ветар цунна.

«Суворов правилах бац тӀома», — оалар эрсий полководцах. Из бакъдар, цу хана хиннача тӀема теорена тӀехье вацар Суворов. Цо ший дар хьекхеллдер.

Из теори, цун совгӀа, бӀухой Ӏомабора а кхетабора а системе цо хьаьяр «Котвуалара Ӏалам» яхача ший книжка тӀа. Цун цхьа раздел а «Салташца цар меттала дуаца къамаьл» хаш. Цун чулоацам — ший нарарча, наьха инициатива, кхетам дегӀаккхуаллинга («ХӀора салте ший маневр хоаш хила веза), шоайла гӀо-новкъостал делга («Хье лай а новкъост кӀалхара аьккха»), есаралла боалабецарца, бахача махаце Ӏиморзе хулга («Горзоцарчун дукхагӀа моастагӀа Ӏиморзе зиларца керавоалаов»). Цун кӀоанолгаш дагаьве ца ковш салте вацар: «Топ кӀеэнга ккувс, бакъда, нийсса тоаь». «Дешаш хала дела, тӀом тӀа етта хургда», «Инорал хила се ца тувсар, во салте вар», «Дукха хиларца ца а беш, бакарца бу тӀома».

ВӀалла кьалец суворовски традицеш, Дай-махка тешаме нипа яха цун веснет. 1918 шера Владимир Ильич Ленина кулг а паддь чӀогӀдевча «ЦӀоэскарлочун» книжка тӀа дар суворовски «Котвалара Ӏилманаа юкъара нтт веснет.

Сийлень - боккза Дай-мехка тӀом хиннача шерашка Суворова цӀаргӀа тӀома орден оттайир вай мехка. Цун цӀергӀа а суворовски училищаш — шовй дай-мохи лорабера професси харжа кагиркой деша багӀа юкъера тӀема дешара заведенеш.

Николай МАКСИМОВ. (АПН).

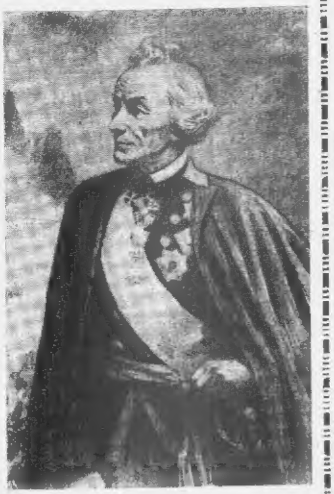

«Хилиъо гулдаьча вхчах хьальняьй музей» — уи лоцца дешаш дошо алапашца яздаь да мемориальни улга тӀа. Цига хьахвоккхаш а ше санна ихы йоацца сийлахьвоккхача эрсий полководца А. В. Суворово (1729—1800) вахарахи демалерта гӀуллакхехи доала документтийн материалийн коллекци. Цо хьогойт боххьонца бола пупцара дерригача хабаъа безам. Нева тӀерча городера эрсий историе мах бань варгвоцца из музей торжественно хьайийллача хана дену 80 шу даьйнаа.

Тамашийна хӀама да музей вӀашагӀйоллача хьинаре даьъо лоацаш болхлой, ахорхой, прогрессивни интеллигенци хиина ца Ӏош эрсий салтий а хилар. 1889 шера Генеральни штаба академерча специальни «Суворовски комисси» сийлахьвоккхача полководца музей вӀашагӀйолла лаьрхӀача паччахьа правительства цу гӀулакха ахча дала тигадац. Цул тӀехьагӀа дунихача маха гулдо доладаьд хургйолча музейна эша ахча. Цкъа шу даьнначул тӀехьагӀа лерригача эскарий довгьонна чаккдаьнкхад «Суворовски ді»: занятешка бовцаш мукъаболча хана салтий балха арабувлаш хиннаб, хӀаьта цу тайпара даьккха ахча музея хьальяра фонде дӀахьехадеш хиннад.

А. В. Суворова паччахьолихен военно - историческ музей — эрсий полководдана халкъо оттадаь памятник. Унхама хьахвоккхаш я дуниа исторически реликвеш, бовзаш болча художникаша яхьдаь Суворова портреташ, эрсий бӀухоша хьаьяха трофеяш.

СУРТАШ ТӀА: 1. А. В. Суворова портрет (художник А. Авакумов); 2. А. В. Суворова орденаши цун ший герзи.

М. БЛОХИНА сурт. ТАСС фотохроника.

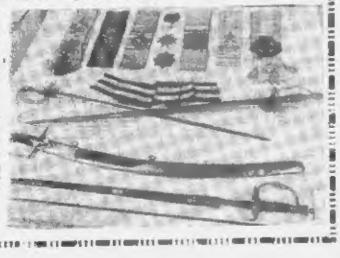

Дунен халхъашта юкъера бера шу

БЕРА УНАХЦӀЕНО — ВАЙ ТЕШАМЕ КХОАНЕ

— Берий унахцӀено лорара Советий Ӏаьдало мел йоакхо ю хоргда укх цифраша хьежача, — аьлар сога Нохч - ГӀалгӀай АССР унахцӀено лорарйа министерства керттерча педиатро Вартанова Айда Аршавировнас. — Сийлахь-йоккха Октябрьски революци яхалехьа нохчийн гӀалгӀайн мехка берриша а 21 лор унахой дарбо де Ӏобуашабе 236 меши мара хиина бац. ХӀаьта, берий лораш - педиатраш вӀалла бушаш а хезабац укх мехка. Лоацца аьлча, берашта лаьрхӀа цхьаккха тайпара медицинеки гӀо - новкъостал деш хиина дац.

Лоро дуцар дикагӀа кхетадерга лоамара мальхара кашамаш дага дехача. Инфекционни лазарах дайначи берий а бокктийчар а тӀехмах дизза латт уж.

Советий Ӏаьдало ше эттача хьалхарча денош денз берига киз тӀабахийтаб дӀа-ся дуала лазараш: дӀайа лазар, оспа, чума, холера, кьдараш пӀеидаь дӀадахара. Берригача наха а кӀиташ даьхад, берашта иммунизаци яьй. ЛаьрхӀа санитарно - бактериологически лабораторешк хьайийлаай. Мах болаш дарба дарал совгӀа, дукхха мероприятеш чаккйоах. Керда аьча берашта туберкулеза духьалара прививкаш ю. ДӀахо йодача хана, цул ши шу далалехьа, тайп - тайпарча инфекционни лазарашта духьала кхы а аьк прививка ю.

Хьалхарча шерашка дена мел шийна хала дале а, берашта цхьаниха хӀама кхо па деш хьадоагӀа Советий Ӏаьдал. Царна лаьрхӀа берий бешамаш, яслеш, санаторешк, больницаш хьатьяй. Хьажаргья я вай берий санаторешк. Уж, Нохч - ГӀалгӀай мехка пхиь я: «Солнечный», «Радуга», «Ласточка», «Звездочка», «Зорька». Цу санаторешка дарба ду ревматизм, туберкулез, полиомиелит, чена лазараш хинача берашта.

Берий поликлиникашка, больницашка уханарча дийнаьв республике болх беш ва 209 лор-педиатр. Берий лораш кийчбу мехкарча дукхача институташа.

Берий поликлиникашка хьайийллай лаьрхӀа кабинеташ. Бераш а пар даьй а гӀадбугаш я микрорайонс хьайийлла стоматологически берий поликлиника. Масса специальность йола лораш, дика кийтьаь кабинеташ я укказа.

Дунен халхъашта юкъерча бере шера дукха хӀама де лерхӀ Нохч - ГӀалгӀай АССР унахцӀено лорарйа министерства болхлоша. Планага хьежна духьал берашта лаьрхӀа поликлиника хьайийллай Грозерча Черноречье яхача посёлке, даь дайннад 120 менге латта бераш ду цӀа. Капитальни ремонт лой бархӀ берий яслена, № 7 йолча берий консультацена. № 4 йолча поликлиникана.

Цунца цхьана йицъенна яц юртара районаш а. Масала, Нажай - Юртарча центральни больницера берий отделени нерлача корпусе дӀачуялай, юрта, берий консультаци а типовой помещене чу дӀаниисьенай.

Министерствас вӀаштӀехьдаьккхад берий специалисташ - консультанташ юрташка ухилга. Цига, педиатраш, хирургаш, окулисташ, эндокринологаш, психоневрологаш хиннаб Шалински, Ачхой - Мартановски, Урус - Мартановски, районашка. ДӀахо йодача хана специалисташа цига консультацеш телара гӀулакх кхы а шерлургда.

Дукха ду медицински просвещени чаккъяккхарa, берий унахцӀено лорарйа дукагӀа терваш тӀаозара. «Наниен берая теркам!» яха декиэ а йолаш, медицински болхлой республикански антив хиннай аьхки. ЧӀогӀа лоархӀаш болаш яр берий инфекционни лазарий Ленинградски Ӏилма - тохкама института болхлоша вай республике чаккъяьккха Ӏилма - практически конференци. Из хетаь яр берий ченашта хулача инфекционни лазарашта.

Дарба деча а дошкольни а учрежденешка бера шера хетаь собранеш хиннай. Цул совгӀа, берий яслешка дикагӀа вола педагог, йишакхетамча малагӀа и хьожаш конкурсаш чакхъяьхай. ТӀехьара конкурс тӀакхьалар I ноне — бераш лорадара хетадаьча Дунен халкъашта юкъерча дийнахьа. Итогаш хьажаре хьалхара моттиг яьнхар № 11 йолча берий беша йиша-кхетамчас Лоптионова Антонина Николаевнас «Солнечный» яхача берий санаторерча педагога Кузьменко Людмила Владимировнас.

Даьштен ноаношта, лорашта - педиатрашта лаьрхӀа «Мишта хьолихедерга унахцӀена бер?» яха книжка арахийцад Нохч - ГӀалгӀай издательствас. Цун автор я республика керттера педиатр А. А. Вартанова.

Бера шера министерствасен цун отделенеш де лерхӀаш дукха да. Цига, хӀанзалца Нохч - ГӀалгӀай АССР-а къаьстта Республиканиски берий больница яц. 1979—80 шерашка, 360 сага лаьрхӀа берий больница хьалъаь яккха езаш я. Ремонт даьлча Грозерча № 2 йолча городской больницах берий больница е лерхӀ.

Республикански больницера терапевтически корпус хьалъаьаьлча цигача хьаелларгья лаьрхӀа берий отделенеш, ревматологически эндокринологически, хирургически еррига нӀс отделени. Цига, берий отделенеш хьаелларгья укх шера Шалински, Ачхой - Мартановски районашка, Гудермесе, Аргуне.

Берий унахцӀено лорарйа вай республике деш дар а де лерхӀар а дийца варгвоацаш дукха да. ООН тӀаьй цача «Бера боккъоний Декларацe» тӀа белгалдаьккхад бера унахцӀена хила боккъо йолга. Цун на боккъо вай мехка СССР Конституце тешаме лорaю. Берригача мехка санна, вай республике а, де мел дезар ду унахцӀена, ирaз долa берaш кхалхедара.

М.-Б. ЦИЦКИЕВ.

ГРОЗНЕНСКИ АЭРОПОРТО КЕРДА РЕЙСАШ ХЬАЕЛЛ

1980 шера 1 январе Грозненски аэропорто хьаелл ТУ-134 яхача самолета керда рейсаш — МИНЕРАЛЬНИ ВОДЫ, ЛЬВОВ, КИШИНЕВ.

ТУ-154 яхача самолетаца тӀера Ӏовосса ца везаш ваха йиш я городашка: МОСКВЕ, ДУШАНБЕ, КИЕВЕ.

Ца ихетар хатта йиш я укх адресагӀа: Грозный, аэрофлота агентство, ул. Полежаева, 32, телефон 2-75-46.

Аэрофлота кассе гор. Назрань — автостанце, гор. Малгобеке — автостанце, Орджоникидзевская станице — гостинице, Наурская станице — аэропорте, Надтеречни станице — аэропорте, гор. Гудермесе — машинаькъа кассе, трансагентство, Грозный, Ленина улица, 100, тел. 3-63-87.

ТЕЛЕВИДЕНИ

24 НОЯБРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — ӀуйранагӀа гимнастика.
9.00 — «Дай-нааний, шоана!».
10.00 — «Музеешки выставочни залашкеи гӀолла». Изобразительни искусства Будапештски музейра гуллаь испански сурташ.
10.20 — «Ленинграда куц». Кинозарисовка.
10.30 — «Поэзи». Я. Райнис.
11.15 — «ДикагӀа дола товараш — дукхагӀа».
11.45 — «ӀуйранагӀа почта» яха музыкальни программа.
12.15 — «УнахцӀено». Ӏилмани-популярни программа.
13.00 — «Спортлото» тираж.
13.15 — «Москвичка». Телевизионни клуб.
14.30 — Кердадараш.
14.45 — Мультфильм.
14.55 — «Музыкальни абонемент».
15.55 — «Ӏха обзорени». Передача вӀахьу политически обозревателя Ю. А. Летунова.
16.20 — «БорзӀ муж» яха ходинта кхача телевизионни спектакла премьера. «Къамьлаш» яха шоалагӀа исторе.
17.05 — «БӀаргагуьлде —, тӀема хьалхар».
18.00 — «Мааа-79».
18.45 — «9-гӀа студи». Передача дӀахьу политически обозревателя В. С. Зорина.
19.45 — «Анна Каренина». Художествени фильм. Хьалхара сера.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Анна Каренина». Художествени фильм. ШоалагӀа сера.
22.40 — «Сайрнаара аматраш». Йиснеьача — керлаллараш.

II ПРОГРАММА

9.20 — Е. Станкович. «Симфониетта» кхочушьяо Украински телевидени радиои заслуженни оркестро. Киевера передача.
9.50 — «Эрсий къамаьл».
9.55 — «Шахматни школа».
10.25 — «Наьна школа».
10.55 — С. Прокофьев. «БорхӀагӀа симфони».
11.25 — «Вий соний беш».
11.55 — «Толамаш аьнна бӀаьстий» яхача сийлаха — деккача кинишка доаьхош. Советски пятилетках бола дикьлатӀа фильм.
12.55 — Цирк.
13.40 — «Знаши вахаре». Академика Д. В. Наливкинах йола очерк.
14.15 — «Теремок».
14.45 — «Шуи коара рыкираш» яха телевизионни фильм.
15.05 — «Искусства дунен тӀа». Нохч-ГӀалгӀай АССР халкъа артиста Девлетмурзаева творчески сурт (нохчий меттала).
15.40 — Городера Сочера дунен халкъашта юкъера кагирхой «ЦӀенза» яха иллей фестиваль.
17.10 — «Дачники» яха телевизионни дукха серийни художествени фильм. (ЧССР кхоалагӀа сери).
18.00 — «Ер фантастически дунее». Литературни викторина.
19.00 — «Биографи дӀайолалуш». «Вахаре ена путевка» яхача циклацара телевизионни документальни фильм.
20.00 — «Бийса даькъала хилда шун, бераш!».
20.15 — «Халкъа иллараш».
20.30 — «Телестадион».
21.00 — «Объектив».

21.40 — П. И. Чайковский. Чайковские вӀерагӀча оперей балетей Пермски Паччахьалкхен академически театра «Опричник» яха фильм-спектакль.

25 НОЯБРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — «Здравка е дӀаотта!».
9.05 — Узбекски Паччахьалкхен филармоне «Лазги» яхача хореографически ансамбла концерт.
9.30 — «Гургадбетта сахьат».
10.00 — «Советски Союза гӀулакх деш ая».
11.00 — «Балех кхере — ираз гургдац» яха телевизионни художествени фильм. Хьалхара сери.
12.20 — «Москва». Кинообозрени.
12.30 — «Юртара сахьат».
13.30 — «Музыкальни киоск».
14.00 — М. Макаенок. Сатира московски театра «Мотта вӀалха яла таблетка» яха фильм-спектакль.
15.40 — «Вахаре ена путевка» яхача циклацара «ТӀехье» яхача телевизионни документальни фильма премьера.
16.35 — «Кинонихъбара клуб».
17.25 — Цирк.
18.00 — Мультфильм.
19.00 — Шун дезарах йола музыкальни программа.
19.45 — «Аркадий Райкинна вӀашагӀкхетар» яха телевизионни фильм.
21.00 — «Ха».
21.35 — Художествени гимнастиках йола интервидене кубок. Польшера передача. Йистеьача — кердадараш.

II ПРОГРАММА

9.00 — Дешархой профессегӀа хӀа-кха пийсбарах дола документальни фильмий программа.
9.45 — «Дай-нааний, шоана!».
10.15 — «Дайнача хӀамай дунен тӀа».
11.15 — «ӀуйранагӀа почта» яха музыкальни программа.
11.45 — Литературни, искусствеи, архитектуран дакъера 1979-ча шера СССР Паччахьалкхен совгӀата лауреатаж.
13.00 — Хоккеих йола СССР чемпионат. ЦСКА — «Динамо» (Рига).
15.20 — «Шам архипелаг» яха Ӏилмани - популярни фильм.
15.30 — Владимир Ильич Ленин ваь 110 шу дизарга а Нохч- ГӀалгӀай комсомольски организаца 60 шу дизарга а. Самодеятельни искусства республикански телевизионни конкурс. Йистеьача — документальни фильм.
17.10 — «Дачники» яха телевизионни дукха серийни художествени фильм. (ЧССР) йиьлагӀа сери.
18.00 — Футболах йола СССР чемпионат. СКА (Ростов-на-Дону) — «Спартак» (Москва). Ростовера передача.
19.45 — Ростовски области город Сальска духовой оркестро дӀалоах.
20.00 — «Бийса даькъала хилда шун, бераш!».
20.15 — «УнахцӀено». Ӏилмани-популярни программа. Ӏилмани техникан дакъера 1979 шера СССР Паччахьалкхен совгӀата лауреаташ.
21.00 — Мехка телевизионни студей документальни фильмий программа.
21.40 — «Мистер Икс» яха телевизионни художествени фильм.

РАДИО

24 НОЯБРЬ

6.40 — «Шоаш дика йош кхоачашду хьайбашлелаадераша» (нохчий меттала).
6.55 — Ахараш.
7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.23 — «Сердало» газета обзор.
7.30 — Хоамаш.
8.25 — «Хьона, Дайье, салтечун доге» (эрсий меттала).
10.30 — «СаьоӀа минутани» (нохчий меттала).
11.00 — «Ашарам хьа вахаре» яхача циклара передача (эрсий меттала).
11.40 — «Шун книжкай Ӏархе тӀа» (гӀалгӀай меттала).
14.30 — «Сатирически тапгӀе тӀа» (эрсий меттала).
16.00 — «Кавказа Ӏуйре» яха радиожурнал (эрсий меттала).

25 НОЯБРЬ

7.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
7.23 — «Ленинан несъ» газета обзор.
7.30 — Хоамаш.
8.25 — «Шоана дукхаеха ашараш» (эрсий меттала).
11.15 — «Новатор» яха радиожурнал (эрсий меттала).
11.35 — КӀирандийнахьара ашарий программа (эрсий меттала).
16.00 — «Кьона тӀехье» (нохчий меттала).
18.30 — «Школьни глобус» яха радиоминута (эрсий меттала).
19.00 — «ЦӀе сийгош» (гӀалгӀай меттала).
19.30 — «Ниясца доттагӀал лолнарна». Концерт (гӀалгӀай меттала).

Хоттам

Тахан республике гӀоллеи Грознен морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, малхбоалехьара секунде 0—5 метр чӀогӀа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 6—11, Грозне 8—10 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоанеи ломмен морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, цхьайолчи моттигашка дохк а доаллаш, тайп-тайпарча оагӀонашкахьара секунде 2—7 метр чӀогӀа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана 1—6, дийнахьа 9—11 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТАХАНИ КХОАНЕИ ХУРГДА

24 НОЯБРЬ

В. И. Ленина цӀергӀа культура Дворец. 16.00. Технологашта хетаь салаӀара сайре. Художествени самодеятельноста концерт.

Химикий культура Дворец. 10.00. Спортивни лаьзараш. 14.00. «Тайп-тайпарча къамий бераш» яха беседа. 17.00. «Лира» яха объединени. «Хозле, тоали Советий Мохк» яхача темах долча иллей цӀей.

«Красный молот» завода культура цӀа. 14.30. «Миша лела везэ улицашка гӀолла я» аха берашта лаьрхӀа йола театрализованни представлени. 16.00. Болх беш я Садоводий университет. «Кога ноккхарий лелалдар» яха лекци.

Просвещене балхахой республикански цӀа. 17.30. Ахматова Раисай поэзена хетаь сайре. 18.00. Болх беш да кагирхой халкъа театр.

25 НОЯБРЬ

В. И. Ленина цӀергӀа культура Дворец. 15.00. В. И. Ленин ваь 110 шу даларе цӀейна хетаь телевизионни республикански конкурс. Концерташ луш хургья Наурски, Шелковскойн районий художествени самодеятельноста коллективаш.

Химикий культура Дворец. 9.00. «КӀай ладья» яха объединени. Школай командашта юкъера шахматашни шашкехи йола турнир. 12.00. Болх беш я «Ориентир» яха клуб. «Массайола профессий дика я — хьайна езар хьахаржа» яха къахьегама ветеранашцара вӀашагӀкхетар. 13.00. Болх беш да «Замана» яха кинотеатр. «Са хенара довзал дехьа» яха кинообозрени. 18.00. «Планета тхаа» яха библиографически обзор.

«Красный молот» завода культура ЦӀа. 13.00. «Генералиссимус Суворов» яха, из ваь 250 шу даларе цӀейна хетадаь утренник. 17.30. «Шайхаш ба яхарий гӀуллакхий боккъонца дола маӀан» яха кинофестиваль.

Просвещене балхахой республикански ЦӀа. 15.30. Музыка езарий клуба заседани.

АЬТТУВ ХИЛБА ХЬА!

Из дар цхьа шу хьалха... «Лакомка» цӀи йолча кафе дӀахьош яр кхачан хӀамаш йохкара выставка. Цига массане а теркам тӀабахабар кердача шера лаьрхӀа яьча тортана. Йоккхача говзалца яьча тортана гонахьа гулбелар дукха нах.

— Тамаш я адамий кулгашца из хьаьяь яле...

— Искусственни я из е боккъонца яа мегаргйолаш я из?

— Даьра яа мегаргйолаш яле а, тӀагӀолла Ӏойийлла улла корсама гамо хӀапа хьунагӀара хьа е ена Ӏойийллача санна я.

Цу тайпара къамаьлаш дар хьалозаш хинараш. Пах сел чӀогӀа цецбаьха торт искусственни яцар Грозный станце машинаькъа ресторана кондитерски цеха болхлочун Оздоева Лейлай кулгаш дар из яьр.

Цу кьоначa йоӀах дуккхашъа бӀарг кхийттача дагалоха тарлу мацa кхийнад укхая цу балха тӀа селла шаьрьлла, аьнна.

Бакъда, Лейлаца кӀезиг дукха къамаьл а даь, цунна дагара дар хайча, цо ший балхах лаьца дувцар хезача цу тайпара уйла керта чура дӀайоал.

15 тайпара кхачан хӀамаш кийчъю цехо. ХӀаьта царех Лейлай кулг кхийттар ший тайпара хоза а дика яь а хул.

Профессионально - технически училище дийшачул тӀехьагӀа Оздоева Грозне балха хьожайир. ЙиьлагӀа разряд а йолаш ена Лейла даь шу далалехьа укхаза хьинаре болх барах аллагӀча разрядe яьннар. Из кондитерашта луш йолча разрядех эттара лакхагӀа яр я. Ше къона яле а, кердадар, пайдане дар даим балха юкъе ккухьаш йола говзанча кхьхьегама лакхаленашка кхаьчар. Цига из дале а, ала дезе, цунах тоам а баь Ӏе дага Лейла ца хиларах лаьца. «Мастер-кондитер» яха сийлен цӀи яккха безам болаш я из.

Из а бакъда. Дукха республикански выставкашка дакъа лаьцад къоначa кондитеро. Еррига российски выставке а дакъа лоацаш хиннай. Цигача а призовой моттиг яьккха цӀера вай мехкахо.

Шийх лаьца дукха дувцаш Лейлас. Ше хестое, ший болх бувца яхь хетт яхь йолча йоӀа.

Сaг мел къона вале а, балха говзал кӀоаргга йоккха я из хьехамча хилаьа валаш. Цигга, кьона яле а, балха опыт йола Лейла а хьехамча я. Дукха керда болхлой ух укх цехе. МоллагӀча балха тӀа санна, укхаза а нислу халонаш, ца ховш дар, керда Ӏомабе безараш. Дега камаьршалца дӀалу Оздоевас шийна ховри царпа массанена а. Лейлас Ӏомаьрчарех я хӀана Мосьве йола Арустамиева Александра а, Степанова Ирина я. Кондитера болх бовзаш йоаца ши йоӀ Лейлас хьехаш Ӏомайир тайп-тайпара кхачан хӀамаш кийчъе.

— Тха бригаде ена гӀонейта ирга авнкар деш диначa оагӀонца бӀаргайтай Лейлас ше. Болхлошта юкъе лаккхача говзалца, сиха а кадай а болх барца белгальаьнна я из. Даим бисквитни заготовкаш, заказной тортaш еш болх бу цо. Уж балхаш дара йоккха говзал еш. ХӀаьта Лейла цу гӀулакхах тӀехдика лоархӀа а ю. Шийна ховр новкъостанта дӀалу, тӀехьабусарашта гӀо ду. Учениашта а дика хьех. Къаьстта дукха хул Лейлас болх беча сменах заказаш а — яхаш хестаю кьона кондитер бригадиро.

Масса а оагӀоратьара къахьегача, юкъара болх беча хьинаре дакъа лоацаш йола Лейла коллективe лоархӀаш а езаш а я. Дог гӀоздаьнна къахьегаш йолча кьоначa йоӀа вахаре дукха хa йоаццаш кхы а цхьаькха дикахетар хилар. Из дӀайийцар вай сийлахьча парте члена кандидатаьлла. Из боккха кхаъ ОздоевгӀар делаьа я чӀогӀа гӀадбаха тӀаийцар.

Вайна ма харра, мехка масса йолча предприятешка, ма-могга дакъа лоац Олимпиада-80 кечам беча. Кондитерш а кхетаре латтаи цу гӀуллакха. Даим кердадар до хаш йолча Лейлана дагадехад «Олимпиада-80» аьнна йола торт е. Цу тӀа Олимпийски Мишка сурт дилла а лаьрхӀад йоӀо...

Дукха дувца йиш яр Оздоева Лейлах, цун къахьегама толамех, новкъостех лаьца. ХӀаьта а цу говзача кондитерах лаьца дола тхоай дувцар тхона чакхдаккха лов укх дешашца: «Кхы дӀахо а аьттув балба хьа, Лейла, хьайна безача балха тӀа, ираз хилда вахаре! аьнна.

Т. АХМАДОВА.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ул. 92. Телефонаш: редактора — 9-24-08; редактора заместителa — 9-24-03; бехктокхаьа секретара — 9-24-00; отделий: партийни вахара — 9-24-04; промышленностех транспортех — 9-24-01; юрта боахама — 9-24-06; культура — 9-24-05; кехьай — 9-24-07; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора 9-24-08; заместителя редактора — 9-24-03; ответственного секретаря — 9-24-00; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ02390. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 6781.